Вестник за критика, дебати и културни удоволствия

K

Бр. 38 (49), година II, 22 ноември 2019 г., 12 стр., 3 лв.

www.kweekly.bg

За националното падение - безмилостно Пита Лили Маринкова, отговаря Татяна Дончева - на страници 10-11

Перипетии около *Мартенски музикални дни* - Екатерина Дочева - на страница 5

***Нежната революция* на проф. Иван Илчев - Антонина Желязкова - на страница 9**

Елка Димитрова за маргиналния интелектуалец - на страница 8

Снимка Яна Лозева

Избрани

Лика Янко

Общуване със сакралното

Куратор **Красимир Илиев**
Галерия „Лоран"
28 октомври - 28 ноември 2019
Галерия „Контраст"
6 ноември - 6 декември 2019
Каталог за изложбите - художник **Людмил Веселинов**

Лика Янко

Рисунки

Куратор **Иво Милев**
Национална галерия Квадрат 500
7 ноември 2019 – 9 февруари 2020

Повече за изложбите – на страница 3

Петък рано утрин

За мишките и писателите

Имаше дни, в които една зам.-министърка на социалните дейности си подаде оставката заради това, че си е купила луксозен билет до Ню Йорк, докато министърът Валери Симеонов изчака с извинението си към майките на децата, които имат увреждания. Нарече ги „кресливи жени" и „уж болни деца" в материал по собствената си телевизия СКАТ. Записът стана видим от скечовете на „Господари на ефира", което се излъчваше по „Нова тв" през 2018 г. Сега фирмата на Халваджян няма „Господари на ефира". Журналистите са разпуснати. Вместо това, фамилия Халваджян облича Валентин Михов с пера, а Гала ръкопляска на Къци Вапцаров, маскиран като Шапката. 30 години по-късно пак сме в ранната телевизионна „Невада"... Само че тогава парите се правеха по единствената държавна телевизия.

Почти 30 години по-късно най-голямата игра на виртуални истини и облечени в пера политически мисли се оказа не в телевизионните предавания, а в политиката с т. нар. втори пенсионен стълб. Никой не поиска оставката на министъра на труда и социалната политика Бисер Петков, въпреки че веднага след местните избори той обяви, че бъдещите пенсионери ще са ощетени. Как да виниш някого, че те е ощетил в бъдеще време?

Нора Стоичкова от телевизията на БСП Българска свободна телевизия се е опитала да зададе въпрос на финансовия министър Владислав Горанов. Но министърът премина през питащите журналисти така: *Говорим за каквото преценим, че искаме да говорим, а не к'вото вие кажете.* След това Нора Стоичкова и Владислав Горанов проведоха следния диалог:

Нора Стоичкова: *Ние ви задаваме въпроси, а вие отказвате да отговорите.*

Владислав Горанов: *Ти говори за субсидията, щото ще спрат парите.*

На журналистките все още е възпитано да се говори на „Вие", дори министрите. Особено министрите. Нора Стоичкова му отвърна, че на „ти" може да си говори вкъщи.

В „Панорама" се опитаха да изяснят какво става с парите на обществото, които управлява държавата. Вместо да обясни защо ще бъдат ощетени пенсионерите, финансовият министър Владислав Горанов обясни, че *българинът не е готов за солидарност, защото гледа на държавата като на чуждо тяло*. Преди това от ВМРО са предложили първия ден от болничните да го плащаме ние, болните. Красимир Каракачанов, купувачът на едни самолети, обясни, че са установили колко много българи мамят държавата, като ходят на почивки, свързвайки празничните дни с почивните. Този най-патриот заподозря българите в мамене чрез боледуване. Дали се замисли министър Каракачанов, че празничните дни ги определя неговото правителство. Което би могло да помисли как да предотврати тези дълги показни празнувания. Дали пък да не им откажем празниците, а да си запазим правото да боледуваме? А какво да правят хората, които боледуват? Кой ли ще им се извинява пак?

Каракачанов обяви следното: *Когато съзнанието го нямаш, трябва да се култивира, да се възпитава*. Култивацията на Красимир Каракачанов и Владислав Горанов се озоваха на една маса с културата на Георги Господинов. Писателят поведе разговор с министъра за процента за култура от БВП, който даже не е процент, а 0.4%. Писателят насърчи министъра да мисли не много надалеч, но поне в рамките на две поколения – това преди нас и това след нас. Видимо поколението преди нас Горанов го вижда на графиките за втория стълб. А това след нас е обявено за консуматор на агитационна литература.

Писателят изслуша внимателно тезисите на министъра по въпросите на литературата, които се сведоха до следните „прозрения": *Единствено, когато говорим за икономика на културата, е важно, като във всеки един интелектуален продукт, да го таргетираме така, че той да образова и да възпитава. Тук мярката между елитната култура и културата, която променя хората, е като между фундаменталната наука и приложната наука. И това е отговорност и на този, който създава наука, и на този, който създава култура. Има хора, които са си самодостатъчни, и има хора, които променят мисленето на другите.*

Писателят беше възпитан. Добре възпитан. Навярно от онова поколение, което няма да види втория пенсионен стълб. И реши, че не е човешко да се опитва да промени мнението на министъра. Понякога трябва да приемем, че има неща, които не подлежат на промяна.

Тези сцени на възпитание и култивация се разиграха по БНТ, докато Вежди Рашидов се опитва да направи промени в Закона за радиото и телевизията, без обяснения защо БНТ е с такъв огромен дефицит. И защо сегашният директор Емил Кошлуков не носи отговорност за този дефицит?

Дали беше случайност, дали беше телевизионна съдба, но Владислав Горанов даде пример за не субсидиран от държавата автор точно Джон Стайнбек. И ще запитам писателя, както питаше Лени от „За мишките и хората" след всяка своята забрава: *Няма ли да речеш: „Ако те нямаше тебе, щях да си взема петдесетте доларчета...* Защото номинално (както обича да казва министърът на култивацията) само писателите се връщат понякога за нас.

Жана Попова

Поетичен Никулден 2019

Традиционният Поетичен Никулден 2019 ще се състои за тринадесети път на 6 декември, петък, от 18.00 часа в изложбената зала на галерия „Средец" на Министерството на културата (бул. „Ал. Стамболийски" №17). Водещ на празничната вечер ще бъде актьорът Милен Миланов. Поетичният Никулден 2019, посветен на поета **Николай Кънчев (1936-2007)**, ще премине под знака на 30 години от падането на Берлинската стена. Встъпително слово „Апология на поезията" ще произнесе **Мирела Иванова**, носител на Наградата Николай Кънчев 2018.

Ще бъде връчена за осми път Наградата за нова българска поезия „Николай Кънчев" 2019. Петимата номинирани за наградата (по азбучен ред) са:

- **Александър Петров** – за „Бъди какъвто си", рок поезия, Сиела Норма АД, 2018;
- **Белослава Димитрова** – за „Месо и птици", Издателство за поезия ДА, София, 2019;
- **Надежда Тричкова** – за „Лентата е почти изснимана", Издателство Жанет 45, 2018;
- **Николай Бойков** – за „101 посвещения", Смол Стейшънс Прес, София-Лондон, 2019;
- **Цветанка Еленкова** – за „Седмият жест II", ВС Пъблишинг, 2019.

Номинираните поети ще прочетат свои стихове, а удостоеният с наградата, която се осигурява и присъжда от съпругата на поета **Федя Филкова**, ще получи почетен диплом, пластика на поета, дело на скулптора Добромир Иван, и 2200 лв. Поетичният Никулден 2019 се организира от съпругата на поета и актьора Милен Миланов, съосновател и дългогодишен председател на Фондация „А'Аскеер", с любезната подкрепа на Министерството на културата – галерия „Средец".

K

Ходене по буквите

Трифонова, Лилия. „Година с тринадесет прозореца". Шумен: Издателство на УИ „Епископ Константин Преславски", 2019. Цена 7 лв.

Лилия Трифонова от Софийския университет „Свети Климент Охридски" беше носител на Голямата награда в Националния студентски литературен конкурс „Боян Пенев" през 2018 г. Дебютната ѝ стихосбирка „Година с тринадесет прозореца" е финансирана от община Шумен. Като баща на 16-17 годишна, мога да разкажа как - въпреки всички сътресения между родител и деце - по средата на един филм дъщеря ми ми хвана ръката и от страх я стиска до края. Точно за това се сетих, докато четях „Година с тринадесет прозореца"... За стихотворенията „История" и „Последното, което би казал на дъщеря си", е „дръж ми ръката"... И тук въпросът е многозначителността на „последното": това е последната ми реплика, преди да ме няма - или - ще кажа всичко друго, но не и това, не и „дръж ми ръката"? Несъмнено чета книгата като баща. Не като поет от предишното или дори по-предишното поколение. Но щях да бъда по-добър баща, ако вярвам, като поетесата, без казах: „Гняв и тъга ме владеят едновременно" („Последствия от разочарованието"). „Аз съм писателят, аз съм актрисата" - колко е хубаво още на тези години да го кажеш, Лилия - и да разпознаете днеба си, с прелиаща ерудиция от отбраняване зъбата на си интровертност.

Антов, Пламен. Голямо червено слънце, самотни електрически светлини. София: Ерго, 2019 г. Цена 13 лв.

Преди три години Александър Кьосев представи в „Перото" книгата „Българският постмодернизъм XXI - XIX век. Към философията на българската литература" на Антов ето така (за съжаление, записки от моята непълнобързина): „Нашата представа за канона може да е два вида: единият е „невидимата ръка" на канона по икономическата метафора на Рикардо - читателите четат хаотично и заради своя собствен вкус някакви произведения, времето ги отсява, хиляди анонимни читатели са ги харесали и са вложили своите емоции, те са кристализирали в наследство, което се институционализира, превръща се в образованост, ражда се канонът. Но съществува и една скрита логика на историята, когато селекционери отвъд индивидуалните читатели важността на някакви текстове. Тя ги санкционира не защото са хубави, а защото са важни и участват в един голям сюжет, в който те са част от мозайката, те са част от един диалогически пъзел, който историкът-детектив-хегелианец трябва да разкрие. И той чете, следвайки извивките на хегелианските хитрости на разума, а не по какъвто харесваме и какво не харесваме. Това е много интересна стратегия, други литератори я нямат. При Пламен тя не е просто изведена в стил на четене, тя е изведена като кредо."
Сетих се за думите му, които попадат на автобиографичния образ във финала на новия сборник разкази на Антов: „Просто си седеше там, съвсем сам, съвсем чужд на всички тези млади хора около него. Имаше вид на човек, който е объркал и времето, и мястото".
Наистина, Пламен е не само песимист за бъдещето на българската литература - той е фаталист. И в мозайката на българските литературни персонажи той вкарва образите на тези писатели, които продължават да ги бият, въпреки прочупения им гръбнак. Себе си.

М.Б.

Честито!

Награди за български филми

Независимият филм **„Сестра"** (2019, България/Катар) на Светла Цоцоркова получи Голямата награда на 29-ия международен кинофестивал в Котбус, Германия. Сценаристи и продуценти са Светла Цоцоркова и Светослав Овчаров, оператор – Веселин Христов. Във филма участват Моника Найденова (откритието на Цоцоркова в „Жажда"), Светлана Янчева, Елена Замяркова, Асен Блатечки, Валентин Ганев. „Сестра" получи и Голямата награда от 18-ия фестивал Cinedays в Скопие.
„Бащата" (2019, България/Гърция) на Кристина Грозева и Петър Вълчанов триумфира на юбилейното 20-то издание на филмовия фестивал в Арас, Франция – получи Голямата награда, Наградата на критиката и Наградата на младото жури. Освен това, екипът спечели и финансова подкрепа за развитието на новия си проект „Триумф", който се очаква да влезе в продукция в края на 2020.

К

In memoriam

Без Светла Антонова

(1968 - 2019)

„Когато продаваме на човека книга, ние не му продаваме 300 грама хартия, мастило и лепило – ние му продаваме съвършено нов живот. Любов и дружба, и хумор, и кораби в морето през нощта – небето и земята в една книга, истинска книга". Ако обичате книгите, ако някога сте работили с тях, сигурен съм, че сте чували тези думи на Кристофър Морли.
Шест години от живота си прекарах в продаване на нещо повече от хартия, мастило и лепило. Срещнах колеги, които обичат работата си повече от свободното време. Намерих приятели, които идваха в книжарницата, сякаш влизат в храм. Запознах се със Светла.
Сега всичко това е в миналото. Светла си отиде.
Спомням си как един ден, преди повече от десет години, ми каза: „Когато усетя, че си отивам от този свят, искам да се кача на една лодка и да греба навътре в морето." Така я виждам сега – отдалечаваща се лодка навътре в морето.
Но преди да изчезнеш зад хоризонта, искам нещо да ти кажа, Светле: Благодаря ти. За търпението, подкрепата и примера. Знам колко обичаше да срещаш хората с правилните книги, защото умееше да четеш не само буквите, а и характерите. При теб никога не идваха клиенти, идваха приятели и съмишленици.
Знам, че някой работодател не те оцени достатъчно, но това не се отрази на страстта, с която вършеше това, което обичаше.
Колко пъти съм минавал по „Ангел Кънчев" и съм виждал книжарницата да свети часове след края на работното време.
Когато ми подари „Бъгът на древните неща", каза да имам търпение до последната глава. Вчера, когато разбрах, че си си отишла, отворих книгата на последната глава. Бях забравил как се казва и кого виждах, се усмихнах. „Ценната на живота" - така завърши книгата, която ми даде и вече я прочета. Направих го. Сбогом, Светле. Греби навътре в морето и дано няма вълнение по пътя. Иска ми се да вярвам, че някъде, някога този текст ще стигне до теб и ще разбереш, че си е заслужавало.

Симеон Венциславов

Иван Николов 2019: номинации

Тричленното жури в състав: проф. дфн **Светлозар Игов** – председател, доц. д-р **Йордан Ефтимов**, преподавател в Нов български университет, и **Юлиан Жилиев** – филолог, литературен критик и преводач, обяви номинациите за тазгодишната Национална награда за поезия „Иван Николов". Това са следните (по азбучен ред):

1. **Антон Баев** – „55 меланхолии", изд. Коала Прес;
2. **Виолета Кунева** – „Почти всичко е наред", изд. Жанет 45;
3. **Иван Ланджев** – „Ти, непрестанна новина", изд. Жанет 45;
4. **Кръстьо Раленков** – „Кислород", изд. Смисъл;
5. **Марианна Георгиева** – „Изход", Издателство за поезия ДА;
6. **Николай Бойков** – „101 посвещения", изд. Small Stations;
7. **Цвета Делчева** – „Отворени възможности", изд. Ерго;
8. **Цветанка Еленкова** – „Седмият жест II", изд. Versus;
9. **Цочо Бояджиев** – „Книга за разказвания и утешения", изд. Жанет 45;
10. **Яна Букова** – „Записки на жената-призрак", изд. Жанет 45.

Победителят ще бъде излъчен на 11 декември 2019 година в НДК (литературен клуб „Перото").
Националната награда за поезия „Иван Николов" е учредена през 1994 от издателство „Жанет 45" и тазгодишното ѝ връчване е за 23-ти пореден път.

К

Да си спомним за Иван Радоев (1927 - 1994)

Сред най-надарените поети и най-играните у нас драматурзи, Иван Радоев е посрещнат от тогавашната социалистическа критика с разгромяваща дискусия. През 1953 година стихосбирката му „Пролетно разсъмване" е обявена за „буржоазна, упадъчна, декадентска, не социалистическа, вражеска..." А това са любовни стихове! Ако го кажем на днешните младежи, ще ни погледнат с изумление.
Наистина не е за вярване. Но беше. Фактът, че такава дискусия – срещу любовната поезия - се е състояла (и е отразена в съответните бюлетини), може да даде на неследващия читател представа за онова време. Тогава дори и любовната дума, любовният стих беше „вражески"!
В своя не дълъг живот поетът продължи да пише за любовта, за жената, вълшебството – за живота. Той го разбираше и съчувстваше на всички, които тогава го живяхме с някакво необходимо мълчание срещу мелницата от вътрешни викове, клевети и клеветни поеми.
„Творчеството е своеобразна мечта по свободата. Своеобразна победа над абсурдите на живота", казва поетът. И пред всевиждащото око на цензурата, каквато уж няма, създава своите поеми като отглас от света на човека, който търси своя вятър, своите крила и неугасващата светлина.
Автор на съществени като идеи пиеси, които продължават да се играят, всеки спектакъл на Иван Радоев винаги е бил на ръба да бъде спрян. По време на тоталитаризма именно българският театър е най-зорко следен от съответните комисии и органи. В случая с „Човекоядката" – пиесата е „пусната" лично от Тодор Живков.
Безкомпромисен и отстояващ истината на Словото, Иван Радоев ни остави творчество, което поставя острите проблеми на обществото, творчество на честната позиция, което успява да осъществи чрез парадокси, трагикомични ситуации, ирония и самоирония. Неговата поезия е странно продължение на драматургията му. Навсякъде в стиховете и поемите си той сякаш разговаря с нас - неговата публика.
Иван Радоев беше достоен и честен човек. Като човек на Словото, той отстояваше и отстоя докрай Истината, въпреки всички разочарования и удари.
Поетът ни остави картина на нашето близко минало, изобразена с много талант и вълнение. Иван Радоев беше човек деликатен и едновременно с това – кибритлия. Той не се огъваше, не се огъна. Неговото поетическо мълчание продължи 15 години – от издадената през 1960 година „Баладична поема" до излязлата през 1975 година стихосбирка „Един бял лист". Поетът заплати с цената на живота си своята устойчивост, безкомпромисност, своята вярност на истината и на словото. И постигна своята Свобода!

Рада Александрова

Клаудия Кардинале и Федерико Фелини в кадър от *Фелини без край*

Иван Херцег в София

Размесиха се езиците ни/ и има камъни във всички наши думи,/ които без милост си разменяме. Тези стихове на Иван Херцег прозвучаха на 16 ноември т.г. в софийския литературен клуб „Хралупата", където хърватският поет гостува заедно с наскоро дебютиралата Мария Деянович. Водещ на събитието беше Людмила Миндова, превела стихотворенията им на български език.
Херцег за трети път гостува в България. През 2014 г. издателство за поезия „ДА" публикува неговата книга „Неправилности" в превод на Миндова (*Вж. „Култура", бр. 19/ 2014*). Херцег е главен редактор на загребското списание „Поезия", един от редакторите в издателство „Поезия" и съорганизатор на фестивала СУР (*Стихът в региона/ Poetry in the Region*). Последната му стихосбирка е "Кога ще дойде Вавилон" (2013). Той е носител на престижни награди за поезия. Живее в Загреб, където работи като редактор в хърватския всекидневник „Ютарни лист". На срещата му с младите български читатели и автори чухме нови негови произведения:
Скърцането на нещастието се чува в тялото,/ като масивен гардероб в стара къща,/ когато нощем го разклатят семейните духове...
Мария Деянович е родена в Босна и Херцеговина. Миналата година стихосбирката ѝ „Етика на хляба и коня" е отличена с наградите „Горан" и „Кривин", които се присъждат на млади поети. Поетичната ѝ книга „Сърцето на дървото" получава наградата „Здравко Пуцак". От хладната ярост на Деянович няма да забравим лирически реплики, като *Облякох се така, за да ви обидя/ и това е самата истина, полуистината и всичко освен истината...* Или *Достигнахме възрастта, в която зрелостта/ няма никаква връзка с годините*. Деянович е родена през 1992 г.
Вече очакваме антология на съвременната хърватска поезия в София. И отговора на Загреб.

М.Б.

От пръв поглед

Фелини, който променя животи

**„Фелини без край" (Fellini fine mai), 2019, Италия, 100 минути, документален, режисьор Еудженио Капучо, продуцент Джанандреа Пекорели (продукция на RAI CINEMA/RAI TECHE/ AURORA TV) , музика Винченцо Лукарели.
Показан на Киномания
Ще бъде прожектиран и на 25 ноември в кино „Одеон"**

33 ½ Киномания върви повече от успешно – вече три пъти се напълни зала 1 на НДК: за откриването със „Засукан свят" на Мариус Куркински, за „Един дъждовен ден" на Уди Алън и за „Нарисувай ми тъга" – музикално филмов спектакъл по „Четирите годишни времена" на Вивалди, визуализирани от четирима аниматори от Русия, Естония, Япония, Канада (Теодор Ушев), и удивителната 27-минутна анимация „Физика на тъгата" на Теодор Ушев по едноименния роман на Георги Господинов. Прожекцията на този филм бе вълнуващо естетско и емоционално преживяване.
След като в кино „Люмиер Лидл" видяхме „Павароти" на Рон Хауърд и безподобният тенор и чаровник изпълни екрана и подсъзнанието в, общо взето, среден филм, който буквално интерпретира огромния архивен материал, в неделя дойде ред на вълшебника Федерико Фелини (20 януари 1920 – 31 октомври 1993). Всъщност, интересът към неговото кино и личността му не е секвал.
Но „Фелини без край" е различен филм – поверен е от RAI на режисьора Еудженио Капучо. Той е свързан с Фелини отдавна – запознават се в родния им Римини, когато е тийнейджър, после е асистент на Маестрото в „Джинджър и Фред" (1985), знае много за него.
Филмът ни представя Фелини през интервюта в различни етапи, заснети от Капучо и други, през спомени на негови роднини и близки сьратници, през абсурден диалог с Марчело Мастрояни, епизоди с Джулиета Мазина, рисунки и ескизи... Кадрите от филми този път не са обилни, както обикновено. Прекрасно изживяване е да следиш живото присъствие на Фелини в различни възрасти, да слушаш изнесения му глас... Архивът е толкова лавинообразен, че Капучо на моменти му се е предал и във филма има минути, когато властва тавтологията. Естествено, основен фокус е уникалното въображение на Маестрото и неговото отношение с реалността. На екрана някой изрече истината: „Фелини променяше животи". Не беше новост, че Фелини не умее да плува и отношението му към морето е сложно, че жителите на Римини са били обидени заради карикатурното им изобразяване в „Амаркорд", но всъщност този велик филм прави световноизвестен крайморския град...
Любопитни думи изрича Доналд Съдърланд, изиграл застаряващия сладострастник в „Казанова на Федерико Фелини" (1976). Акцентира се върху „Мамините синчета", „Джулиета и духовете", „Сладък живот", „8 ½", „Градът на жените", „И корабът пътува"...
За мен най-изненадващото във „Фелини без край" е амбицията му да направи филм за Кастанеда - „Пътуване до Тулун". Той твърди, че се е срещал с него и Дон Хуан в Рим. Пътува до Лос Анджелис и Мексико, случват му се куп свръхестествени неща, но така и не вижда повече американския социолог-антрополог от перуански произход. Кастанеда изчезва. Като спомен от този изключително важен за Фелини замисъл е останал комикс. Другият му нереализиран филмов проект е „Пътешествието на Дж. Масторна" – текст, който Фелини написва в памет на своя приятел психоаналитика Ернст Бернхард след изпробването на ефекта от LSD под лекарско наблюдение.
Филмът би бил по-органичен, ако Еудженио Капучо не се бе снимал толкова натрапчиво. Но всеки път е чудо да видиш и чуеш Фелини. Догодина ще се чества неговата 100-годишнина. Предполагам, ще има още филми за гения, преобразил езика на киното.
Толкова много хора се тълпят на Киномания, че за притежателите на баджове остава шанса да седнат някъде на втори балкон, без да ги вдигнат поне два-три пъти. Важното е, че публиката показва изключителен глад за кино извън мултиплексите.

Геновева Димитрова

In memoriam

Елена Камбурова

(9.12.1945 – 9.11.2019)

**Така ще я запомня. Вечно сдържано усмихната, гледаща сякаш дяволито, спокойна, много спокойна, откъде го черпеше това необятно спокойствие, може би от Родопите, сигурно, защото винаги ще я свързвам с тази станала нейна планина, та беше колкото спокойна, толкова и талантлива, дарена и даряваща – художник, сценограф, костюмограф. Работила е с Любен Гройс, с Юлия Огнянова, с Крикор Азарян – да продължавам ли... Родопският театър (и не само той) ѝ дължи звездните си мигове. Вярваше, че има някакви сили над нас, ако е така, то тези сили са жестоки.
Сбогом, Елена...**

Н. В.

Външе заредата

София 2050

За изложбата *София утре*, какво е *Визия за София* и как искаме да изглежда София през 2050

Мястото под стъклените куполи над Античен комплекс „Сердика" на столичното Ларго е едно от най-неуспешните публични пространства в София.
Замислено като „ново културно и акустично пространство в сърцето на града", което да „разказва богатото му историческо минало", още от откриването си през 2016 то упорито е населявано с временни изложби, концерти по повод Деня на София и какви ли не институционално организирани събития, но си остана такова, каквото е - ниско, транзитно, празно, кънтящо и като цяло безинтересно (с изключение на инцидентно избухващите скандали около археологическите останки там).
Изложбата „София утре: изложба на „Визия за София", която беше открита точно там в началото на октомври, постигна почти невъзможното - да овладее едно безнадеждно пространство с помощта на съвременен експозиционен дизайн, да го изпълни със съдържание и да се опита да го оживи с постоянни потоци от хора, генерирани чрез регулярни събития, разговори и срещи.

София утре

Изложбата обобщава резултатите от двугодишната работа по създаването на дългосрочната стратегия „Визия за София" за развитие на Столична община и показва работата на „Визията" досега, а именно:
- събраните сериозни масиви информация за качеството на живот в София, разделени в 7 основни направления (Градска среда, Икономика, Околна среда, Транспорт, Идентичност и култура, Управление, Хора);
- анализираните проблеми на конкретни райони и квартали;
- формулираните на базата на тази информация 24 дългосрочни цели и ключови стъпки в развитието на града до 2050;
- мерките, които трябва да бъдат предприети за изпълнението на тези дългосрочни цели.

Точно под куполите, там, където през стъклото се вижда пилонът на бившия Партиен дом, а някъде напред и вляво започва декуманус максимус на Антична Сердика, с бели ленти върху настилката е очертана голяма карта на София. Върху нея са стъпили дървени маси с неправилна форма, събрани като парчета от пъзел, които сглобяват мащабен макет на града, разделен на зоните, спрямо които са провеждани изследванията на Визията. Изложбата е разделена на две отчетливи части - „хоризонтална" и „вертикална". Върху масите, хоризонтално, са представени огромно количество данни - статистики, графики, таблици, карти, изводи, списъци, подредени информационно достъпно, в интерактивни карти на екрани, в инфографики и под формата на всякакъв вид не-враждебни за зрителя графични материали. Вертикално са маркирани 7-те основни направления, в които е събирана информацията, и дългосрочните цели за подобряване живота в София, формулирани на базата на изследванията на „Визията".
Големите масиви с данни вероятно са били най-голямото предизвикателство пред изложбата - как да се представи достъпно и разбираемо толкова много съдържание. Личи си отчетливото намерение тя да бъде интерактивна, да ангажира публиката - примерно с наличните анкети от рода на „Какво липсва във Вашия квартал?", но опитите за ангажиране на публиката в на пръв поглед сложните и експертни територии на градското планиране са видими още от началото на работата на „Визия за София".

Какво всъщност представлява *Визия за София*?

„Визия за София" е амбициозен общински проект, който започна през 2017 и цели да планира дългосрочно развитието на столицата ни. Проектът се разгръщаше с пределна прозрачност през последните две години, включваше събиране и съвременна обработка на данни и въвличане на максимален брой заинтересовани и експерти (над 10 000 души по данни на проекта). Всичко това с цел да зададе посоката за развитие на града до 2050 (която евентуално да бъде легитимирана с един нов Общ устройствен план на София).
„Визията" проведе десетки разговори и срещи, множество анкети и експертни изследвания, и доклади, и опита да събере мненията едновременно на инвеститори, експерти, неправителствени организации, политици и граждани. Популяризира работата и резултатите си по всякакъв възможен начин - от видеа в социалните мрежи до билбордове в Метрото и срещи в молове и по улиците. В крайна сметка, през октомври 2019 събра проучванията си (представени и на изложбата) и първия пакет мерки, който засяга следващите 5 години от развитието на София, в стратегически документ, наречен „Визия за София", и го внесе за разглеждане от новия състав на Столичния Общински съвет.

Какви проблеми срещна *Визията* досега?

Сайтът на „Визия за София" се отваря с едро текстово каре, което гласи:
София през 2050 е компактен, многообразен и адаптивен град, управляващ умело ресурсите си и включващ гражданите в решенията за бъдещето, за да създава и поддържа разнообразни възможности за развитие и високо качество на живот.
Зад тези кратки и на пръв поглед обтекаеми думи се крият много проучвания и всяка една от тях може да бъде доказана с данни от същия сайт. **Сложният език на градското планиране** обаче беше първият и най-голям проблем през „Визията". Как едновременно да ангажира гражданите и да преведе проблемите на градоустройството на достъпен за широката публика език? От десетилетия сложната и неразбираема терминология регламентира развитието на градовете ни и редовно успява да дегизира експертните решения и властовите и инвестиционни намерения. „Визията" се опитва да „смъкне" езика на едно по-достъпно ниво (доколкото това е възможно), като едновременно с това комуникира максимално разбираемо своите анализи.
Другият голям проблем пред „Визията" беше **рискът от нейното политизиране**. Действително, „Визия за София" беше инициатива, подкрепена от предходния общински съвет, доминиран от ГЕРБ, но подобни инициативи е редно да бъдат и да останат надполитически, а анализите, дългосрочните цели и мерките за подобряване живота в града, ако са добре изведени и доказани, да бъдат приети от всички партии и проведени като дългосрочна градска политика.
И накрая, главният проблем. „Визия за София" изглежда като **утопичен проект**, направен от готини млади хора (като цяло, необичайни играчи за българската административна джунгла), които обаче дали имат властта да наложат идеите си на най-високото управленско ниво? Ако не успеят и бъдат изолирани от реалните решения по промени в Общия устройствен план на София, то тогава ще бъде видно, че са били допуснати да играят само в началния етап с имиджова цел. Ако обаче успеят и продължат, то тогава може би имаме шанс за истинска промяна.
В края на ноември пространството под стъклените куполи на Ларгото продължава да кънти, бъдещите галерии и магазини наоколо са все така празни зад стъклените си витрини, но всеки път, когато минавах оттам, установявах, че хората се спират пред дървените маси на изложбата „София утре", за да четат и разглеждат. Именно затова едно от най-неуспешните нови публични пространства в София беше най-правилно избраното място за точно тази изложба - нека видим София такава, каквато я имаме сега, с всички наследени трудности и проблеми в градската среда, и да се опитаме да я променим, като стъпим върху възможностите на това, което все пак имаме.
Една на пръв поглед почти невъзможна задача, която, ако завърши успешно, ще маркира важна граница, а защо не и края на българския преход поне в областта на архитектурата и градоустройството. Защото градовете трябва да бъдат планирани дългосрочно и прозрачно, а това е първият подобен опит от много години.

Анета Василева

P. S. Изложбата „София утре" продължава до 30 ноември 2019
Работно време: от 10 до 22 часа
Куратор: Владия Михайлова
Организатор: екип на ОП Софпроект - ОГП и Визия за София
Координатор: Петко Милаков
Дизайн на основна инсталация: Иван Бонев
Графичен дизайн: FourPlus
Предпечат: Светлана Мирчева
С участието на художниците Красимир Терзиев и Антон Цанев

Поглед към изложбата

Лика Янко, *Мелник 1* (1964)

Лика Янко, рисунка

Мрежа/паяжина

Тиха революция | пари

През последните две години в Евросъюза тихомълком се случи нещо, което с чиста съвест може да бъде наречено революция в банкирането, само дето до нашата масова публика залповете ѝ достигнаха главно под формата на усещане за ужилвания с дребни суми след посещения на места като обществения транспорт. Една статия във в-к „Банкер" от този месец засяга точно тази битова драма, но някак не я свързва с големия и важен проблем – втората и подобрена версия на Директивата за платежни услуги (PSD2), която доби публичност през 2017 г., стана закон на територията на Европейско икономическо пространство през януари 2018 г., сдоби се с окончателен вид през март 2018 г. и окончателно влезе в сила тази есен. Това е наистина важно нововъведение, но май не само у нас, а и навсякъде в Евросъюза, трите страни в онлайн разплащанията - банки, търговци, купувачи, се оказаха не съвсем готови за него.
Защото, най-кратко казано, PSD2 принуждава банките да отворят своите приложни интерфейси за други играчи на финансово технологичния пазар и да ги допуснат до информацията за потребителските ни сметки (стига да го позволим). Тоест, появява се една четвърта страна – доставчиците на услуги, а те са два типа: посредници на плащанията, които ще имат връзка с банковата ни сметка, така че да можем да извършим плащане на мига, без да се налага непрестанно и детайлно да установяваме самоличността си – церемония непосилна при ежедневните дребни транзакции за закупуване на билетче в транспорта или кафе, например; и доставчици на информационни услуги, които няма да движат пари, а само ще анализират финансовата ни история и ще дават препоръки. Пороят от отказани транзакции и куп още неудобства при първоначалното въвеждане на PSD през 2017, уж с цел подобряване на сигурността, наложи нуждата от компромис и появата на тези нови играчи. Така, според пропагандата, ще се даде право на цяла една нова индустрия да навлезе на пазара, а ЕС се е ангажирала да я регулира. Тази новост породи големи дискусии и не би могло да е иначе - прозрачност и безопасност винаги са били и ще продължат да бъдат самоизключващи се понятия в дигиталния свят. Самите данни са скъпоценен ресурс, достъпът до който доскоро бе табу дори за банките, в чието владение се намираха. Доскоро банките ни предупреждаваха да не споделяме своите данни и детайли, защото е опасно, а и самите те не можеха да ги ползват законно. И ето че днес всичко онова, което те знаят за желанията и поведението ни, става достояние на трети, че и четвърти лица. И защо банките да споделят този скъпоценен за тях ресурс с някой друг? Какво, ако самите банки създадат свои приложения, вместо да пускат на финансово-технологичния пазар разни малки, нови работчици? Знаем, че когато става дума за стандарти и лицензи, в играта печелят големите и утвърдените, освен ако политиката не се намеси. А какво, ако Amazon стане такъв доставчик? Представете си как си пазарувате от Amazon и Amazon в един миг ви попита: искате ли заем? Защото мен наскоро интернет доставчикът ми, провокиран от нещо в онлайн поведението ми, ме попита същото, въпреки че аз никога досега не съм ползвала заеми.
В крайна сметка, какво излиза: данните ни се оказват достъпни за доставчиците на услуги, а безконтактните ни банкови карти са все така уязвими, да, вярно, за източване на малки суми, които са извън обхвата на PSD2, което си е приемлив компромис, но все пак уязвими.
Можем, ако искаме, да откажем достъп до себе си, но ако това ще ни направи живота черен на битово ниво, със сигурност няма да го сторим. Ако искаме, бихме могли да ползваме онлайн портфейли и да плащаме през телефоните си в градския транспорт и супермаркетите; и с това да станем още по-привързани към виртуалното. А можем да продължим да разнасяме картите си, увити в станиол, или да ползваме защитните стикери ScimProt. Големият проблем обаче не е в неудобствата. Големият проблем е, че революцията, която се случва под носа ни, ни прави все по-прозрачни, обратно пропорционално на ползваните от нас нови услуги.

Райна Маркова

Образи и безобразия

Присъствието на **Лика Янко (1928 – 2001)** носеше и продължава да носи нещо неразгадаемо, неизречено, непредвидено. Ето и сега, без календарен или какъвто и да е друг повод, 2019-а се превърна в нейна година. В момента в София има три изложби на художничката – на живопис (ако въобще думата в случая е подходяща) в галериите „Лоранъ" и „Контраст" (с общо име „**Общуване със сакралното**") и на рисунки в Националната галерия „Квадрат 500", включени в мултимедийна инсталация от куратора **Иво Милев**. А в началото на годината и галерия „Васка Емануилова" показва произведения на Лика Янко под надслов „**Близката чужденка**".
Четирите самостоятелни изложби през 2019-а са почти толкова, колкото Лика Янко е имала приживе – тогава те са били шест, но първата е свалена от партийната цензура. Вероятно този епизод я подтиква към вътрешна емиграция в собственото ѝ изкуство, което ще се радва на далеч по-голям интерес от страна на чуждите дипломати, отколкото на българската култура и нейните институции. Социалното отшелничество обаче е идеалният терен, на който творческият ѝ аз може да се роди от романтична свързаност между таланта и детството. Недопускана до света на успелите и важните с присъщите им предубеждения и машинации, тя се превръща в завършения образ на художника-дете в нашето изкуство и докрай следва интуициите и преживяванията от първите си съзнателни години. „Обичах много да играя на кукли", споделя тя, и „силно вярвах в духове и ми се струваше, че ги виждам около мен".
Персонажите в платната и рисунките ѝ приличат на кукли, с които продължава да си играе – не носят в себе си идентичност, преписва им ѝ я въображението; и днес може да бъде една, а утре друга. Бриколажните ѝ работи на свой ред пренасят модела на детската игра, като градят от подръчни дадености въобразени реалности отвъд „принципа на реалността". Онези духове пък, които заобикалят художничката като малка, безпрепятствено се преселват в изкуството ѝ и му създават трансцедентална естетика, способна да помири християнската вяра с езическия мистицизъм, за да предложи „психологическа икономика" на страха от смъртта, отекващ в детството. Един от лайтмотивите ѝ са лодките, готови сякаш да тръгнат към отвъдното, за да пренесат душите на мъртвите. Лодкарят Харон е митологично алтер его на Лика Янко, която пренася душите на живите там, където нито смъртта буди страх, нито болката, нито самотата...
Изследователят на художничката **Красимир Илиев** се пита за изкуството ѝ: „Дали във връщането към непосредствената искреност на детството или в пътуването към божественото се крие неговата магия? Отговорът на Лика е – в съчетанието им". А да ги съчетае може само доброволният отказ, белотата, бялото върху бяло, съхранило невинността на творението преди първородния грях. Следите от ръката, издигната в култ от Лика Янко и останала вярна на детството, отвеждат към наивизъм, но не примитивен, а просветен, минал през уроците на парижката школа. И превърнал се от естетическо в етическо направление, което защо да не наречем невинизъм.

Георги Лозанов

Соня Йончева и Найден Тодоров
Снимка Василка Балевска

Кутия в кутия в кутия

Разговор с писателката Ники Павлов

- Вашето първо интервю в България по повод на „Българският лекар" беше публикувано при нас, във вестник „Култура" ***(„Баща ми атеистът", бр. 6/ 17 февруари 2017 – б. р.).*** **Както тогава написа неговата авторка Диана Иванова, „романът е както родова история, така и движение из празните полета на една ненаписана сравнителна история на европейската психиатрия". Историята и на вашия баща д-р Павлов, в романа Николов. Много се радвам, че може да се включите в дискусията по тема, която с Диана винаги сме обсъждали: колко трябва да помним и колко трябва да забравим, за да продължим да живеем? И като личности. И като общност. А и какво е мястото на литературата в тази сложна динамика между паметта и забравата, особено по отношение на социализма?**

- Не трябва да забравяме нищо. Колкото повече и поплътно си спомняме, толкова по-сигурно е, че най-после ще преминем през болката – и ще излезем по-здрави. Моите родители се съпротивляваха срещу този подход. И точно поради тази причина написах „Българският лекар". По принцип, родителите винаги искат да прикрият неприятните спомени, да ги опаковат в кутия и да ги сложат встрани. Тогава обаче неизбежно идват децата, любопитни да разберат какво има в кутията. В моя случай, да отворя въпросната кутията беше важно заради самото ми оцеляване. Ролята на литературата е да подпомага именно тези процеси. Ако щете, да покаже, че те са възможни. С всички свои недостатъци, и моят баща се е опитвал да прави нещата по правилния начин. Моят траур по баща ми мина през писането - и аз отново се свързах с него.

- Днес е знакова дата – 7 ноември. Вдругиден е 10 ноември, когато преди 30 години започна преходът към демокрация. Това ме кара да ви попитам за колко черни кутии става дума във вашия роман – една ломска черна кутия, една пловдивска, една източногерманска, една западногерманска... Или за една-единствена, в която миналото е напълно неразчленимо?

- Понякога отваряш кутията – и установяваш, че вътре има друга, а в нея – трета. Аз много мъчително се престраших да отворя първата, но с всяко следващо отваряне ставаше все по-лесно.

- Когато говорим за сериозна литература, обичайно сме на терена на болката. В началото на XX век темата е туберкулозата, после ракът и СПИН-ът... сега психиатрията става все по-често предмет на белетристиката. А дали литературата днес не се държи от психиатър? И какви грешки може да допусне той в терапията си?

- Нека ви уверя, че моят роман не е увредил никого. (Смях.) Знаете, хората сами избират книгите си. Понякога човек среща подхождащата книга за своя проблем. Но моят роман не е само за психиатрията. Става дума за външното и вътрешното бягство, за живота в НРБ, ГДР, ФРГ,..

- Кога биографичното става литература? Кога документът става естетически факт?

- Нека оставим този въпрос на критиката. Винаги съм писала, оставайки близо до реалността. Може би и заради това немалко се забави публикуването на книгата. Оказа се обаче, че читателите много харесват този тип литература – и когато издателите го установиха, вече нямах проблеми с отпечатването на книгите си. Дълго време пишех цели страници за „Тагесшпигел": за бежанците, за Тръмп, за страха, за повтарячите в клас... Пишех за много лични свои неща. Изобщо не се щадях – пишех за моите страхове, за моите деца. Така читателите се идентифицираха лесно с мен. Виждаха какво съм преодоляла.Знаете ли, повтарячката беше моята дъщеря.

- В нашия кратък разговор споменаваме неведнъж децата и родителите. Кога децата повтарят грешките на родителите, въпреки бунта си спрямо тях? Вие какво повтаряте от баща си, българския лекар?

- Когато напуснах дома на своите родители, бях абсолютно убедена, че ще направя всичко по начин, различен от техния. Работа, работа, работа. *(бел.ред. –произнася думата на български.)* Бях абсолютно прилежна. И във всичките си връзки повтарях живота на майка си и баща си. Катастрофа. Колкото и да исках да правя всичко по различен начин, бях програмирана. Хиляди хора имат този проблем, ако изобщо го подозират. Успях да прекъсна тази порочна верига. Първа по линията баба-майка-дъщеря! Днес съм щастлив човек: имам три деца от един и същи съпруг, при това продължавам да го обичам, правя това, което ме кара да се чувствам добре. Станах писател. Отделно, продавам етерични масла. Разбира се, имах кризи. Нямах пари, боледувах, изоставяха ме, задлъжнявах. Но днес се чувствам добре – и правя нещата по нов начин. Благодарение на 500-те страници пред нас, се чувствам добре.

- Съдбата си прави номера с нас: преди година водих подиумна дискусия с Кристоф Хайн върху романа му „Щастливец с баща" – за син, който постоянно иска да избяга от миналото и баща си. Чудя се дали след всичко, което ми разказвате, не трябва да сменим заглавието ви от „Българският лекар" на „Щастливка с баща"?

- Никой няма да си купи такава книга.

- Какви реакции очаквате от българската публика? Тук имахме голям проблем с рецепцията на „Апостолов" на Сибиле Левичаров.

- Нищо няма да кажа за Левичаров. Моята книга е написана на езика на любовта. Не е срещу баща ми. Не е срещу България. Може би разчиствам сметки единствено с реалния социализъм. Хората не трябва да бъдат удряни с мокър парцал – това е литературната ми философия. Гьоте казва, че истината трябва да е топло палто, с което да можеш да се придвижиш.

- А застудява... И един идиотски въпрос: на какво етерично масло ще оприличите „Българският лекар"?

Лавандула.

Въпросите зададе
Марин Бодаков

Превод от немски
Диана Иванова

Ники Павлов, дъщеря на българин и германка, е родена през 1964 г. в ГДР. Когато е 13-годишна, семейството бяга на Запад. „Българският лекар" е първият ѝ роман, преведен на български от Жанина Драгостинова за "Жанет 45".

Крешендо декрешендо

Изненадваща противоречивост

Концерт на Соня Йончева със Софийската филхармония, диригент Найден Тодоров, с участието на Михаил Михайлов, тенор. В програмата: арии и дуети из опери на Пучини. Зала „България", 15 ноември 2019 г.

Труден за мен се оказа концертът на нашата световна певица **Соня Йончева**. Разбира се, знаците, че предстои едно голямо събитие, дойдоха отрано – и с надписа „продадено" върху афиша й близо 2 месеца преди датата, и със съобщенията през медиите за грандиозния успех на нейната „Гала Пучини" в Елбфилхармонията в Хамбург и в Москва, в зала „Чайковски", преди концерта й в София. Немският критик Маркус Щеблер озаглави статията си във вестник „Хамбургер Абендблат" за концерта й „Соня Йончева – певица, пред която коленичиш." Слушала съм я, разбира се, почти успявам да следя етапите на реактивната й кариера. От 7-8 години тя буквално лети от сцена на сцена в най-големите оперни къщи – Миланска скала, Метрополитън, Ковънт Гардън, Дойче опер, Щаатсопер Берлин... ексклузивен договор със „Сони"... Междувременно, на 1 октомври, роди дъщеря си София, а за рекордно кратко време - за по-малко от 40 дни, се върна на сцената. Рекламата и новините около нея някак все искат да внушат необичайната скорост, с която тя се движи, с която учи нови роли. До края на сезона, наред с ангажиментите си в „Пиратът" (Белини) в Театро Реал (Мадрид), в „Бохеми" (Пучини) в Ковънт Гардън, в „Медея" (Керубини) в Щаатсопер Берлин, в „Тоска" във Виенската Щаатсопер и в Баварската опера, Йончева прави две нови роли - в „Манон Леско" за Метрополитън, Ню Йорк, и във „ Федора" (Джордано) за Ла Скала, Милано. Заедно с това има и песенни вечери - на фестивала в Залцбург с предкласическа програма и в Барселона – с песни от италианския XIX век.

Концертът й в София претъпка зала „България" с малко оперни любители, капацитети и музиканти и с много повече представители на другата, светската категория. Седнала на стълбите на първи балкон, като в студентските си години, чаках да установя обогатяването, личните открития в тази „шлагерна" програма на една певица, чието име в момента свети навсякъде. Йончева бе подбрала две арии на Мими от „Бохеми", две на „Манон" от „Манон Леско", ариите на Тоска и ЧоЧо Сан, ария на Анна из малко познатата опера „Вилиси". Към това се прибавиха две арии, изпълнени от Михаил Михайлов, както и дуетът им „ O soave fanciulla" от „Бохеми", също и самостоятелни за оркестъра пиеси – интермецо от „Мадам Бътерфлай" и встъпление към второ действие на операта „Вилиси".

Преди нейната поява, чух обнадеждаващо с чувствената си изразителност и отгледана звукова емисия интермецо (и великолепно соло на челиста Любомир Ников) из операта „Манон Леско", с което оркестърът на **Софийската филхармония** и диригентът **Найден Тодоров** „нагряха", така да се каже, атмосферата за очакваната среща със звездата. Яви се със своето обаяние, с излъчване, което я приближава до залата. Гласът й е красив, топъл, „южен", емоционален и лиричен сопран. Прибавям и нейната привлекателност, тя се заявява веднага от сцената. И тук започнаха моите проблеми. В изпълнението на репертоара, който бе избрала, наред с очакваното преживяване от срещата с красивия глас, с неудоволствие трябваше да констатирам често заявени „прескачания" във фразирането, несвойствени за певица с толкова интензивна световна кариера... Твърде често фразата бе насечена, не звучеше изваяна, в желаното легато с ударения в началото й. Отдавох го на факта, че това тяло скоро е преминало през огромната трансформация на родилния процес и може би й създава още проблеми с дишането, което накърнява целостта на фразирането. В това отношение най-уязвими бяха ариите от „Тоска" и „Манон Леско", което пък ме наведе на мисълта, че може би в този по-драматичен репертоар лиричната природа на гласа й проблематизира естествения поток на емисията. Връщам се към ариите на Мими и дуета й с Михаил Михайлов - в които я имаше тръпката на превъплъщението и излъчването на забележителна певица и артистка. Както и едно изящество в темброирането в първата ария на Мими „Si mi chiamano, Mimi", която Йончева изпя с чувствителността и отдадеността на голям музикант. Имаше такива моменти, но не бяха малко и тревожните - неусетни, но забележими портаменти към високия тон, което пораждаше едно напрежение за това дали ще прозвучи така, както би трябвало. Имаше пак леко забележими интонационни разклащания, отново будещи недоумение за ранга на една световна певица. Не успях да приема вътрешно и нейния флирт с публиката, на която Йончева раздаваше цветя, пеейки. Някак евтино ми се видя, причината за което е сигурно в разминаването във вкусовете. Моят сигурно е старомоден. А тежкият драматизъм на арията на Манон от последното действие на „Манон Леско" "Sola, perduta, abandonata" бе „изигран" с прекалено външно натъртване в музикалния и словесния текст, което отново „пречупи" музикалната линия и в някаква степен огруби емисията, построена много по-естествено от обоя на Ясен Енчев, който й партнираше. Някаква необяснима фрагментарност и припряна експанзивност тегнеше над цялата ария – без дъх, без преживяност, с неравномерна емоция – някаква трескавост, която, слава Богу, се уталожи към финала, където в последните тактове чух отново гласът и състоянието на една голяма певица.

Диригентът Найден Тодоров и оркестърът партнираха на Йончева внимателно, в повечето арии премерено, балансирано, с много добри сола, с чувствителност и рефлекс по отношение на темпоритъма на вокалната й изява.

Разбира се, тези мои бележки не са никакъв проблем за певицата, която навсякъде получава достатъчно много адмирации. Което е прекрасно. Но може би тя самата ще претегли критериите в тях. Не бих имала доверие на господин Щеблер, например, който се възхищава на факта, че с гласа си Йончева е надскочила оркестъра и разтресла залата. За мен това не са музикантски критерии. Отдавна във вокалното изкуство силата на гласа не е аргумент за качество. Но, слава Богу, Йончева не разчита на това, тя положително търси своята звукова самоличност и очевидно много често успява да я открие, за да бъде така акламирана по целия свят. И за да бъде кариерата й толкова впечатляваща.

Екатерина Дочева

Форум *Софийски диалози*

Дом на науките за човека и обществото
Софийски университет „Св. Климент Охридски"
С подкрепата на Френския институт в България

Цветан Тодоров:
От кое място говори ***L'homme dépaysé?***
Международна конференция под научното ръководство на **Ивайло Знеполски и Александър Кьосев**
27 – 28 ноември 2019
„Нова конферентна зала" на Софийския университет
27 ноември 2019
9.30 - 10.00
Ивайло Знеполски, Александър Кьосев
Встъпителни думи
Първи тематичен кръг:
Глобални визии: Моралният индивидуализъм и универсализмът на идеологията на хуманизма
Водещ **Стоян Атанасов**
10.00 - 10.30
Люк Фери
Крехкото щастие според Цветан Тодоров
10.30 - 11.00
Ивайло Знеполски
Дебатът за универсалното и идеологията на хуманизма при Цветан Тодоров
11.00 - 11.30
Дискусия
11.30 – 12.00
12.00 – 12.30
Никола Паничи
Тодоров и хуманистичният облог. Случаят Монтен
12.30 – 13.00
Боян Манчев
Хуманисти, още едно усилие, или страстта на хуманизма - Сартр, Тодоров
13.00 - 13.30
Дискусия
13.30 - 15.00
Втори тематичен кръг:
„Ние" и „другите" – залози на автобиографизма
Водещ **Стефано Лазарин**
15.00 -15.30
Александър Кьосев
Азът между „ние" и „другите". Тодоров за национализма, расизма и екзотизма
15.30 - 16.00
Боян Знеполски
Цветан Тодоров: от самотата на емиграцията до самотата на социалната съпротива
16.00 - 16.30
Дискусия
16.30.17.00
Стоян Атанасов
17.00 - 17.30
За автопортретното в портретите на Цветан Тодоров
17.30-18.00
Катрин Портвен
Един живот, едно творчество: отклонения, пребивавания, обратен път. Автобиографичното мислене на Цветан Тодоров
18.00-18.30
Дискусия
28 ноември 2019
Трети тематичен кръг:
Структурализмът и отвъд него
Водещ **Александър Кьосев**
9.30 - 10.00
Филип Стоилов
От литературното изследване до загрижеността за литературата.
Цветан Тодоров и въпросът за литературата
10.00 - 10.30
Карин Збинден
Тодоров и Бахтин в диалог
10.30 - 11.00
Дискусия
11.00 - 11.30
11.30 - 12.00
Миглена Николчина
Чий е Кафка.
Теоретичните и политическите залози и едно недоразумение. Станислав Лем срещу Цветан Тодоров
12.00 - 12.30
Богдана Паскалева
Фантастичното като утопия. Интелектуална идентичност без място
12.30 - 13.00
Дискусия
13.00 - 14.30
Четвърти тематичен кръг:
Реинституционализиране на литературата като хуманитарно познание
Водещ **Андрея Ланца**
14.30 - 15.00
Стефано Лазарин
Цветан Тодоров, романът. Литературата и литературните източници в поетиката на изследователя
15.00 - 15.30
Дарин Тенев
Наративните трансформации на Цветан Тодоров и въпросът за литературните модалности
15.30 - 16.00
Дискусия
16.00 - 16.30
16.30 - 17.00
Жана Дамянова
В търсене на смисъла: Цветан Тодоров и художниците
17.00 - 17.30
Лариса Ботнари
Триумфът на писателя. Еволюция на литературното мислене и писане на Цветан Тодоров
17.30 - 18.00
Дискусия
Закриване на конференцията

Отново надолу към руините...

Перипетии около фестивала *Мартенски музикални дни*

Мрачни неща стават в Русе в навечерието на 60-годишнината на международния фестивал „Мартенски музикални дни". Още през юли бившият вече кмет Пламен Стоилов, който и в двата си мандата стоеше твърдо зад фестивала и беше гласувал абсолютно доверието на директора на фестивала, музиковеда **Ива Чавдарова**, която е и негова подчинена (работи в отдел „Култура"), изненадващо, а по-късно се разбра, че под натиск, внезапно назначи програмен съвет за 60-годишното издание на фестивала, пренебрегвайки почти готовата вече програма на Чавдарова за ММД-2020 и договарянията ѝ с артистите. Изглежда за алиби на останалите герои от съвета, в него бе избрана единствената авторитетна фигура в музикален и обществен план, диригентът и композитор проф. Пламен Джуров. Той се оттегли веднага, след като разбра, че става дума за подмяна на всичко, което до този момент е представлявала програмната философия на фестивала. Ето съставът на този съвет, който пренебрегна всичко, което до този момент Чавдарова с активното съдействие на **цигуларя Светлин Русев**, който от 2-3 години прие да бъде артистичен съветник на фестивала, бе подготвила за празничното му издание: **Ирена Петрова – Директор Дирекция „Култура и образование", Мариан Савов – Директор на общинското предприятие „Русе арт", Анна Сипос – Началник на отдел „Култура", Иван Кюркчиев – директор на Държавна опера – Русе, Сунай Муратов – главен диригент на Държавна опера – Русе, Димитър Косев – диригент в Държавна опера Русе, Иван Токаджиев – сценограф, Йордан Камджалов – диригент, Михаил Кътев – концертмайстор на Държавната опера, Майнц, Германия, Ива Чавдарова – бивш началник отдел „Култура", понастоящем експерт** (предложено ѝ е да работи предимно фестивалната програма преди основаването на този съвет). За да се разберат реалните мотиви на участващите в програмния съвет, е добре да се разгледа съставът му в неговата същност: Ирена Петрова, Мариан Савов и Анна Сипос нямат никаква експертиза, както днес е модерно да се казва, да правят музикален фестивал, нямат нищо общо с класическата музика дори като любители. Те са просто чиновници на общината. Анна Сипос, която, за изненада на всички, бе назначена на мястото на Ива Чавдарова, преди това е била ангажирана предимно с административна работа и въпросът с познанието и идеите как и с какви артисти трябва да се изгради едно фестивално издание стои далеч извън границите на капацитета ѝ. Иван Кюркчиев като директор на операта в Русе, всъщност, е началник-работодател на Сунай Муратов и на Димитър Косев. Той редовно кани Иван Токаджиев да гастролира като сценограф в операта, както и диригента Йордан Камджалов да дирижира оркестъра на операта с марка Русенска филхармония. Ще отделя няколко реда и на поредното преместване на Камджалов в поредния окръжен град. Любимец на всички телевизии в България, той ги обикаля непрекъснато (не знам кога му остава време за световната кариера, която съобщава, че има), за да проповядва духовност, доброта, да съобщава за поредните си озарения от Космоса и така нататък. Сам себе си определя като визионер, а речта му е изпълнена с много изтъркани аматьорски клишета, например: „Чайковски е автор на абсолютната отдаденост и на абсолютното преживяване", на които му се хващат и доста хора с претенции, че имат нещо в главата. Сюжетът *Камджалов* ми напомня пиесата на Ст. Л. Костов „Вражалец". Много често се сещам за главния герой на пиесата (онзи сладкодумец, който разказа на омаяните от него как ще забогатеят, докато чудно ги мами), когато слушам Камджалов по телевизията или когато отида на негов концерт. Той мина през Варна - там го разбраха какво представлява и ангажиментите му секнаха. В Плевен е постоянен-гост диригент, а от една година е кацнал в Русе с още по-голям апетит. Втора година е предвидено той да открива фестивала (и ще го направи, естествено, с помощта на Кюркчиев, който налага диригента на оркестъра, на който е директор). Беше заявено, че ще е отново с Малер като на миналогодишния фестивал, този път с Втора симфония. Но неотдавна от различни източници разбирам, че ще бъде с Девета симфония от Бетовен, която в по-ранни традиции на фестивала се изпълняваше в деня на неговото закриване. Разбирам, че и закриването ще бъде поверено на Камджалов с участието или на Симфоничния оркестър на БНР, или с Фестивален оркестър(?!). Питам се кой фестивален оркестър – дали не е този, който бе създаден и се организира всяка година от директорката на музикалното училище **Мария Дуканова.** Тя някак бе пропусната в състава на програмния съвет, а всичко, свързано с този оркестър – от поканите до щимовете и концертите, е нейно дело.

Краткото обобщение за тази част от състава на програмния съвет е, че петимата - от Кюркчиев до Камджалов, са свързани от общия интерес бизнесът да върви. Допускам, че Кюркчиев, желаейки да оглави фестивала (в момента той е председател на програмния съвет, а от няколко дни и общински съветник от ГЕРБ в община Русе), се надява да оправи плачевното финансово състояние на институцията, която ръководи. Последният, концертмайсторът на операта в Майнц, Михаил Кътев, е внук на известния русенски партиен деец в годините на социализма със същото име, който бе и директор на операта (1975-1982), и директор на фестивала (1982-1988); и действително бе морално ангажиран с „Мартенски музикални дни". Активът на дядото е единствената атестация на цигуларя от Майнц, която му дава основание, че и самочувствие, да се меси в програмирането на фестивала. А може би си е казал: „Щом Светлин Русев може, защо аз да не мога." Липсата на ясна и реална самооценка отдавна е тумор в манталитета на нашенеца. Впрочем, видях, че и Кътев се е сложил да дирижира с оркестър „Метрополитън" от Букурещ, обявен като оркестър на фестивала „Джордже Енеску", което просто не е истина. Истината е, че този състав е съвсем различна категория от оркестрите, които досега са гостували на фестивала с техни диригенти-професионалисти в програмните визии на Чавдарова и Русев.

Всъщност, те отдавна са готови с програмата за ММД-2020, в която, например, е предвидено участието на Румънския национален оркестър със солистка Елена Башкирова. Тази проектопрограма е великолепна, в нея е отредено резонно право да празнуват с концерти 60-годишнината на фестивала страхотни музиканти, които са допринесли за равнището на фестивала. Предвидени са и големи артисти, родени в Русе, които имат реална международна кариера – поради това уговарят своите участия на „Мартенски дни" доста по-рано – като Светлин Русев и Евгени Божанов, например. Но новоизпечените програматори считат, видите ли, че много често били идвали. Пада и участието на Емил Табаков и Софийската филхармония с Миса Солемнис от Бетовен (било трудно за публиката!!!). Няма да се състоят и концертите му с великолепните музиканти от русенския фестивален оркестър, съставен от инструменталисти, възпитани в Музикалното училище на града, които идват от цял свят, за да участват – защото си обичат фестивала. Тази година съставът гостува с огромен успех в Букурещ – на 1 април в престижната зала Атенеум със солист Светлин Русев. И при създалата се ситуация, Емил Табаков естествено е отказал участие и с фестивалния оркестър (а кой ще го организира, за това не се мисли), отказал е да влиза в съмнителни договорки с хора, които нищо не значат за фестивала. Нищо! Още по-страшно е, че и за тях традициите на фестивала не значат нищо. Дългогодишен приятел на „Мартенски дни", който от 1995 година идва през две-три години със състава си, е Юрий Башмет. Човекът от 40 години е артист-мечта за всички концертни или фестивални сцени в света, но изглежда не е достатъчно световен (или може би е прекалено) за Камджалов, Кътев, Кюркчиев, Муратов и компания, които са съобщили, че няма за какво да идва Башмет. Не било интересно. Както не е интересно вече участието на Камерния ансамбъл „Софийски солисти" с Пламен Джуров, нито на Минчо Минчев. Отменен е и неговият майсторски клас. (Имам сведения, че е бил предложен майсторски клас по туба! – от серията „приятелски жестове"). И на ансамблите „Албан Берг" от Виена и „Музика нова" от София, и на солисти от Виенската филхармония, и на акордеонното трио „АМОС" с Красимир Щерев, и на Пламена Мангова с „Московски солисти"... Вместо това (според информацията, която имам), в тяхната програма четири фестивални дни са предвидени за гледане на музикални филми. „Нов момент" също е предложеният концерт в Арена МОНБАТ – Русе на челиста Лука Сулич, член на известното дуо *2Cellos*, което се препитава успешно главно с кавъри на прочути поп и рок-хитове. За диригент е определен отново член на програмния съвет – този път Димитър Косев. Допускам, че оркестърът ще е отново русенският.

За тези, които не знаят какво извърши Чавдарова в този фестивал в десетилетията на пазарната икономика, се налага да припомня някои факти. С цената на изключителни усилия, тя удържа твърдо фестивалът да запази традицията, която има от самото си основаване. Продължителността му остана 2 седмици. Остана и световното равнище на гостуващи артисти: и в камерната ансамблова линия, и в барокoвата линия. И в представянето на всички най-известни квартети по света – от „Джулиард" до Токио квартет. Толкова много големи артисти чухме в Русе! Имам чувството, че публиката така свикна с това равнище, че то започна да не ѝ прави впечатление – хората го смятаха за съвсем нормално. Още нещо: фестивалът създаде на същата тази публика условия за нов слухов опит, като я поведе в откритията на съвременната музика, за което голяма заслуга има и композиторът, и диригентът **Драгомир Йосифов**, който дълги години бе доброволен сътрудник на фестивала, докато дирижираше хора „Проф. Васил Арнаудов". Когато финансирането на общината не достигаше, Чавдарова тръгваше по институции и организации и допълваше финансовата рамка със спонсорски средства.

Естествено, вечни хора няма, няма и вечни позиции, но работата, която тя свърши, за да придобие този фестивал авторитета, на който се радва в продължение на десетилетия, е абсолютен гарант и аргумент за доверието, което можеше да ѝ се гласува тя да има думата в определянето кой да я замести за нормалното и естествено развитие на фестивала, а не за неговото сгромолясване. Да не говорим, че елементарният морал изисква точно юбилейното 60-годишно издание на фестивала да не се отнема от ръцете и главата на човека, който близо 30 години показва и доказва, че фестивалното дело е преди всичко кауза, а не терен за дребни амбиции и сметки.

Впрочем, при такива случаи, когато се иззема някакво успешно развиващо се „предприятие" (и в 90% от случаите то се проваля, този не е, за съжаление, по-различен), винаги се сещам за фестивала „Пражка пролет", който датира от 1946 година. Дългогодишният му директор, д-р Поспишил, остана такъв почти до края на живота си. Визионерството, капацитетът в една работа не са свързани с възрастта, определят се от други фактори, които обикновено не са ясни на хора със средни възможности и огромни амбиции.

Ако изобщо съзирам някаква надежда в цялата тази отвратителна история, тя е свързана с новия кмет на Русе. Дали ще намери време още в началото на мандата си да се насочи към този проблем, не мога да кажа. И ако го направи, дали ще съумее да върне нещата към професионална нормалност и здравомислие? Също не знам. За финал на този текст бих искала да припомня една мисъл на моя покоен приятел, диригента Емил Чакъров: „Ние, българите, сами си правим проблемите и после тичаме да ги оправяме. Оправим ли ги, сме много горди. А всъщност, тъпчем на едно място."

За съжаление, не виждам никакво движение в обратна посока. Агресията на музикалния популизъм, на съмнителната култура, на печалбарството и на лошия вкус се поощрява и чрез мълчанието – никак не съм сигурна, че обществеността ще се произнесе в защита на досегашния облик на фестивала. И на неговия доскорошен ръководител. Както и повечето медии. Някои от тях дори няма да разберат за какво става дума. Другите, които казват, че са големи професионалисти, ще посрещнат събитията с отработен възторг и ще съобщят на читателите, слушателите и зрителите за „обновения облик на фестивала". Така усмихнатата посредственост отново ще триумфира над изстрадалата фестивална традиция и всички големи музиканти, които в продължение на десетилетия я създаваха.

Екатерина Дочева

Поезията не приема оправдания

Разговор с поета Владислав Христов

- Пишете: *Адът е място без поезия*. Какво място е България, в която прозата постепенно се превръща в синоним на литература?

- Тази фраза се роди от идеята за личния ад. Всеки има свой личен ад. Той е място, на което сме лишени от жизненоважни неща. За мен едно от тях е поезията. Въпреки че в периоди, в които съм щастлив, като този, не пиша поезия, тя ми остава постоянната обратна връзка с реалността. Не е страшно, ако спра да пиша поезия, страшно е, ако спра да я чета, ако изгубя нуждата от нея. Засега все още пъпната ми връв е свързана с поезията, надявам се тя никога да не бъде прекъсната. В България прозата е навсякъде, предадем ли се, започнем ли да я забелязваме, тя ще ни погълне. Често чуваме: „България е едно тъжно място." Още със самото изричане на това твърдение, започваме да акумулираме нова тъга. Нека спрем да изричаме тъгата, така няма да ѝ дадем шанс да се разпространява.

- Кои литературни напрежения са животворни за съвременната българска литература - и кои вие лично бихте ѝ спестили?

- Литературните напрежения са своеобразни бобини. По-важното обаче е в каква посока ще бъде отведен произведеният ток. В страната ни тези напрежения най-често са сведени до махленско ниво на общуване. Много рядко участниците в тях се замислят защо се случва всичко това. Липсва най-елементарен диалог, липсва човещина. Ако след всяко едно напрежение се научим да бъдем повече човеци - ето я животворността, която спасява. На българската литература бих ѝ спестил състезанията. Уважаеми пишещи, за щастие, литературата не е спорт. Можението не се измерва с награди, четения, резиденции в чужбина, приятелски потупвания по рамото, още по-малко с лайкове в социалните мрежи. Спестете този цирк на българската литература. Благодаря ви от нейно име.

- Във вашата последна книга "Писма до Лазар" има усилена междутекстовост. В едно от стихотворенията пишете: *Когато остана сам/ се разпалям*. Губите ли млади читатели по пътя на литературните игри?

- Това стихотворение е свързано по-скоро с последиците от самотата в личен, не в социален план. Homo Scribens е много устойчиво създание. Самотата му е нужна, за да оцелее, и докато плътта се разпада, една ръка не спира да пише. Смешна е тази съпротива срещу тленността, но тъй поддържайки я, някак усещането за живост остава с нас. А това, ако не друго, поне действа успокояващо. Никога не съм се замислял за читателите ми. Не съм ги делял на възрасти. Според мен, е пагубно, пишейки, да мислим за когото и да е, освен за първичната потребност да довършим това, което сме започнали да пишем. Има един естествен подбор на читателите, той протича с течение на годините. Верните читатели те следват по пътя. Не делят книгите ти на „по-добри" и „по-лоши", защото осъзнават колко субективни са тези категории. С тези читатели сте започнали да крачите отдавна по една пътека и нямате нужда от много приказки, за да се разберете. Понякога в пътуването се присъединяват нови читатели, други - по същия естествен път - отпадат. Но всичко това не бива да има никакво отношение към написаното.

- Вашите последни книги са много разнообразни: много Изток и много Запад, много чувствени размишления за изкуството. Какво е най-малкото им общо кратно във вас, нулевата степен на вашия собствен лирически почерк?

- Изтокът ме връща към същността на човешката природа, Западът ме отделя от тази същност. Но път Западът е необходим, за да не увисне лирическото само на едната страна. Може би точно в баланса между тези две светоусещания с времето се е обособил почеркът ми. При мен всичко носи някаква цикличност. Предишната ми книга с поезия „Комореби" (вж. „К" от 15 март т.г.) беше откровено източна, „Писма до Лазар" съдържа предимно поеми, доста повлияни от автоматичното писане и изваждане на образи от подсъзнанието. Текстовете в нея са писани през последните 20 години, явно в периоди, през които съм си почивал от Изтока.

- Как определяте литературното образование на съвременния български поет. Доколко с публикацията на преводи по повод на хайку може да бъде култивирана литературната ни среда? Защото вие сте един от безспорните познавачи на хайку – съставихме неотдавна сборник с азбучни четива.

- Аз съм против това всеки пишещ стихотворения да бъде наричан поет или да се самонарича така. Оттук нататък - числеността на поетите в страната автоматично спада до пръстите на двете ми ръце. Иначе първото нещо, с което се характеризира в повечето случаи т.нар. „съвременен български поет", е желанието му да бъде признат от публиката, не само признат, но и издигнат на пиедестал, да му бъде изръкопляскано, каквото и да напише, било то и някоя най-евтина хрумка във фейсбук. От въпросното желание той е до такава степен заслепен, че не му остава време за четене. Това напълно отговаря на първия въпрос – „съвременният български поет" е масово с основно литературно образование. Това не е беда, бедата е, че той мултиплицира непрестанно свои себеподобни. Една публикация на преводи по повод хайку или каквото и какъвто и да е друг жанр не може да култивира литературната ни среда. Тя би могла да помогне само на онези, за които хайку представлява интерес. В страната ни този жанр остава екзотичен, но все още камерен. За глобално култивиране можем да говорим единствено, ако се впрегнат усилията на автори и издатели и всичко това се съчетае с адекватна държавна политика. За жалост, не сме свидетели на нищо от изброеното.

- Вашите *Транссибирски поеми* са посветени на Блез Сандрар. Да очакваме ли и тук мистификация, каквато, смятат някои, направи по повод на Сандрар Кадийски...

- Посветих този цикъл на Сандрар, защото още в юношеството ми той обърна в добрия смисъл моята поетична лодка. Разбира се, към Сандрар е нужно да добавим Рембо, Аполинер, а така също и цялата компания около Андре Бретон. Мисля, че всеки пишещ поезия, рано или късно, стига до тях и това води до много промени - както в мисленето, така и в изразяването. Далече съм от желанието за мистификации, по-скоро това е почит към един от първите ми освободители в поезията. Да, всеки в началото има нужда от такива освободители, а по-късно не е зле да се сеща по един или друг начин за тях.

- Убийство или самоубийство/ този който пише/ или този който чете... Променял ли се е през годините вашият избор?

- Животът ни е изтъкан от избори. От най-дребните наглед битовизми до големите житейски избори. За да сме доволни от избора си и за да разчетем знака, заради който сме поставени пред него, е нужно да спрем с роптаенето. Щом нещо ни е пратено и не виждаме промисъла му, значи, имаме още път до него. Този път започва винаги с приемането. Изборите са лесни, когато започнем да приемаме предизвикателствата, пред които се изправяме. През годините станах все по-приемащ, това някак ме умиротвори с мен и с заобикалящия ме свят. Оттам и изборите ми станаха по-смели, а посоката им по-ясна.

- При какви социокултурни обстоятелства повече от друг път поетите започват да пишат на тема поезия?

- За мен поезията е преди всичко реакция. Реакция във време на щастие и във време на нещастие. Щастието ме прави живеещ, а не заменящ същинския живот с поезия. В този смисъл, за мен неписането е най-висше щастие. При другите пишещи не знам как стоят нещата. Със сигурност няма рецепта. Всяко време носи достатъчно нерв и поводи за реакция. Поезията не приема оправдания.

- В последното стихотворение предполагате каква ще е красивата смърт на книгата. А за какво бъдеще на собствените си книги мечтаете?

- Мечтая си преди всичко книгите ми да индуцират мисловен процес. Голямата мисия на словото е да провокира мислене, а в настоящата епоха мисленето определено е все по-рядко срещан акт у хората. Стойностната литература те кара да се връщаш при една книга, да знаеш мястото ѝ в библиотеката. Ако това се случи с моите книги - ще бъда един истински щастлив автор.

- Вие сте медиен човек. Как дигиталната среда промени отношението специално към поезията?

- Интернет направи поезията по-достъпна, но това, че е на един клик разстояние, не означава непременно познаването ѝ. Без обща литературна култура, четенето на поезия се превръща в папагалстване. Поезията в страната ни е добър повод за социални контакти, литературата отстъпи на фразата: „И аз пиша поезия!". Чудесно, но замисляме ли се какво ѝ коства на поезията всичко това? В страната ни този негативен процес тръгна още преди петнайсетина години със създаването на „литературните" сайтове *Хулите, Буквите, Откровения* и още няколко от този порядък. Писането на стихотворения на конвейер стана норма. От друга страна, появата на социалните мрежи измести фокуса на автопубликуването изцяло в тяхното поле. Всеки може да стане „поет" след пет статуса, да издаде книга след петдесет. Едва ли на някого му пука за тази девалвация. И въпреки всичко, поглеждайки по-глобално картината, дигиталната среда донесе по-голямо обнародване на поезията, така истински вълнуващите се от нея могат да прочетат онлайн немалко високи образци в жанра.

- Кои са най-интересните млади автори в поколението след вас?

- Литературната среда в страната ни е твърде раздробена и парцелирана, за да говорим за ясно обособени поколения. И това раздробяване най-вече се базира на формирането на групички по интереси, отчита се една постоянна литературна дейност, десетки четения, сборници, куп „общественополезен труд". В също време авторите, които имат наистина талант, рядко общуват литературно помежду си, рядко дори се четат един друг. Изброяването на имена винаги крие риск от пропускане на някой. А в страната ни всеки подобен „пропуск" се приема лично. И все пак – Иван Ланджев, Васил Балев, Стефан Иванов, Радослав Чичев, Никола Петров, Манол Глишев, Вангел Имреоров, сред жените – Белослава Димитрова, Албена Тодорова, Марианна Георгиева, Димана Йорданова. Списъкът може да бъде продължен, но повече ще се радвам да разбера, че тези хора правят нещо съвместно, отколкото да ги слагаме в списъци.

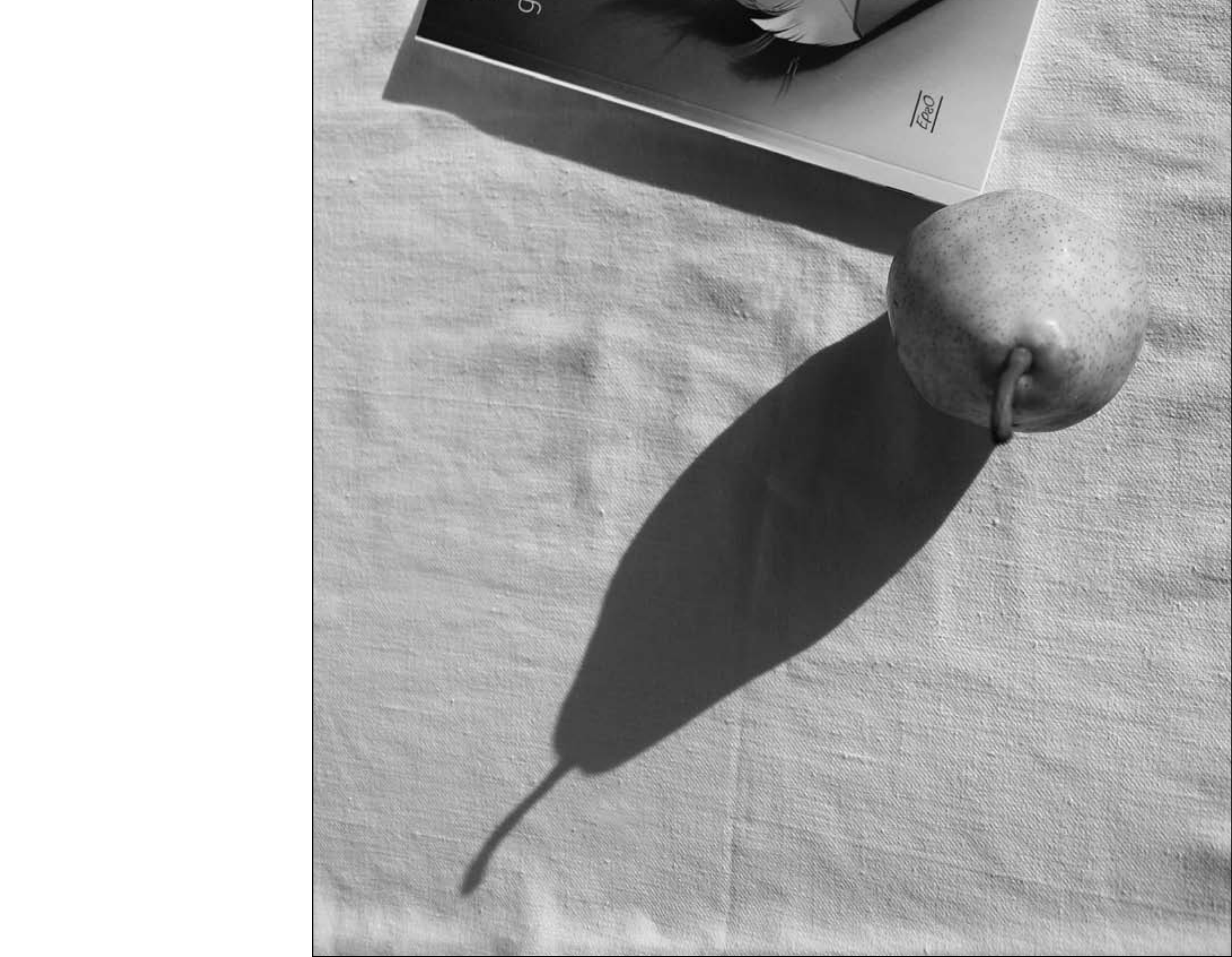
- И изобщо, какъв образ има съвременната българска литература - и на какви динамики се основава той?

- Във всеки литературен жанр има по няколко имена с ясно разпознаваемо лице. Те обикновено водят след себе си по още няколко вторични на тях автори, а вторичните имат цяла кохорта третични. Въпросната пирамидална структура на подражанието е доста нестабилна като направа. Появи ли се автентичен глас, около него по най-бързия начин се оформя подобна пирамида. Това, разбира се, е неосъзнат и неумишлен процес. Въпреки всичко, последиците от него водят до общото усещане за повторяемост и еднообразие. На мен лично ми липсват невписващи се като стилистика и присъствие автори. Такива чепатости и самородни таланти, като Коста Павлов и Биньо Иванов. Те имаха способността да те държат нащрек всяка секунда, създаваха около себе си една настръхналост, която правеше читателите будни и живи. В момента с много малки изключения съвременната българска литература спи тежък зимен сън. Социалната ѝ функция гравитира около абсолютната нула. А когато се разбуди, предпочита да конюнктурничи и угодничи пред това да каже някоя истина. Уютно се живее в този пашкул и още по-уютно се гние.

- **Ще преминете ли в прозата?**

- Всъщност, аз не съм я напускал. След излизането на първата ми книга с кратки прози „Снимки на деца", изследването на този минималистичен жанр за мен продължи. И е крайно време да събера кратките си прози, писани през годините, в един голям сборник. Обичам краткостта във всичките ѝ прояви, а краткостта отива особено много на прозата. При романа можеш да скриеш някой недостатък, да го сметеш под килима, докато читателите зяпат нанякъде. При кратката проза не е така, там всичко лъсва още на първо четене. В това отношение тя е сходна с поезията. Честни жанрове, в които, ако шикалкавиш или правиш излишни пируети, нямаш никакъв шанс пред подготвените читатели. Най-вероятно точно това е причината да ме привличат толкова много.

Въпросите зададе **Марин Бодаков**

Снимка Владислав Христов

Владислав Христов (1976, Шумен) работи като журналист и фотограф. Носител е на много отличия от конкурси за поезия, кратка проза и хайку. Три поредни години е в класацията на 100-те най-креативни хайку автори в Европа. Публикувал е в изданието на Американската хайку асоциация "Frogpond". Съставител е на първия учебник по хайку на български "Основи на хайку". Текстовете му са превеждани на 17 езика. Негови книги: "Снимки на деца" (кратки прози, 2010), "Енсо" (поезия, 2012), "Фи" (поезия, 2013), "Германии" (поезия, 2014), "Обратно броене" (поезия, 2016), "Продължаваме напред" (публицистика, 2017), "Germanii" (поезия, немско издание, 2018), "Комореби" (поезия, 2019).
Последната му книга „Писма до Лазар" (художник Капка Кънева, Ерго, 2019) ще бъде представена на 27 ноември т.г. в софийския литературен клуб „Перото".

Четири руски филма за разнообразие

От 23 до 29 октомври в Руския културно-информационен център в София се проведе Седмица на руското кино. Бяха показани 7 нови филма: „Бик" на Борис Акопов (2019, носител на Голямата награда от Кинотавър в Сочи), „Чернова" (2018) на Сергей Мокрицки, „Трудностите на оцеляването" на Евгений Торес (2019), „Керосин" на Юсуп Разиков (2019, награда на гилдията на киноведите и кинокритиците от Кинотавър), „Аз отслабвам" на Алексей Нужни (2018), „Любовници" на Елена Хазанова (2019), „Вечният живот на Александър Христофоров" на Евгений Шелякин (2018). Същата инициатива се проведе и в Пловдив от 25 до 29 октомври в Lucky Cinema Дом на киното. Входът бе свободен.

От Седмицата успях да гледам „Бик" и „Керосин", но по свои си канали видях „Студено танго" на Павел Чухрай (2017, „Ника" за поддържаща роля на Сергей Гармаш и още 3 награди от фестивала „Литература и кино" в Гатчина) и руското предложение за „Оскар" за международен филм (както вече се нарича категорията за чуждоезичен филм) „Върлина" на Кантемир Балагов (2019, наградата на FIPRESCI, награда за режисура от „Особен поглед" в Кан, Голямата награда от фестивала „Огледало" и др.).

Като изключим „Собибор" (2018) – режисьорския дебют в киното на прославения актьор Константин Хабенски, руски филм не е пробивал в българското разпространение отдавна. Гледаме нови руски филми по фестивали или в РКЦ. Ето, и сега на Киномания присъстват само „Грехът на Микеланджело" на Андрей Кончаловски (на италиански език) и три класики от „Мосфилм": „Александър Невски" (1938) на Сергей Айзенщайн и Дмитрий Василиев, „Дерсу Узала" (1975) на Акира Куросава и „Спартак" (1977) на Вадим Дербеньов и Юрий Григорович. А там се снима много. По около 150 филма годишно. Поколенията се сменят, но кино правят и ветерани, и младоци. Преобладава мейнстриймът. Колкото и да не стигат парите, Фондът за киното и Министерството на културата отпускат щедро субсидии за т. нар. „патриотични филми" и блокбастъри – да се напомпва самочувствието на горкия народ, да се слави руският дух... Друга полезна опция за боксофис са комедиите. Любопитно е, че мелодрамите на голям екран не се радват на успех. Това оповести на фестивала „Любовта е лудост" във Варна през август Николай Ларионов – младият продуцент на хипстърско романтично-мистичното road movie „Без мен" на Кирил Плетньов. Независимо от цензурата, рестрикционните закони и капризите на публиката, филми да искаш в днешна Русия. И ако човек иска да следи какво се случва в киното там, трябва да разчита най-вече на руските сайтове.

Съвременността е толкова несигурна, хаотична и гадна, че трима от режисьорите в моята подборка „избягват" от днешния вакуум в лабиринтите на националната памет – като оригинална или литературна интерпретация. И експлоатират потенциала на ретрото с различни стратегии и цели – като изравяне на исторически факти, като нова интерпретация на известни събития, като актуализация на стари гео-културни традиции.

И четирите филма се занимават с проблема за оцеляването в екстремна ситуация. Макар че само един от тях е съвременен („Керосин"), във всичките става дума за манипулация – идеологическа, мутренска, съпружеска, приятелска.

За руснаците, независимо от идеологическата пропаганда, и до днес, когато почти няма живи съвременници, Отечествената война е една от светините на руския национален дух, особено в контекста на актуалното отношение на Европа към Русия. Както казва сценаристът Валентин Черних, "Отечествената война е от малкото неща в руската история, за които не ни е срам". Посветените ѝ филми отправят различни послания, но неизменно са заредени с ресурса на националната идентификация – през жертвата, подвига, стоицизма...

Особен филм е **„Студено танго"**. Вдъхновен е от романа „Продай майка си" на белоруско-еврейския писател Ефраим Севела. Действието се развива в Литва между юни 1941 г. и началото на 50-те. Красивата Лайма (Юлия Пересилд) с алена рокля пее танго в ресторант. В един момент с акордеониста Макс (Ринал Мухаметов) се споглеждат. В следващия момент той е измъчван от ченге. Оказва се, че Макс и Лайма се познават от деца, когато немските окупатори избиват евреите, включително майка му и сестричката му, той успява да избяга и се връща в къщи, но в родния му дом са настанени литовци, а Лайма е дъщеря им. Баща ѝ, който търгува с грабени от евреите вещи, все пак укрива Макс. Децата се влюбват. Случва се нещо ужасно с Лайма, а Макс е ням свидетел. Тя се кълне, че никога няма да му прости. След като е бил в интернат и е формиран като съветски гражданин, той се завръща в родния морски град, вижда Лайма впиянчена и разпътна, прибира я в ресторанта. Отношенията им са сложни, тъй като тя ненавижда руснаците, мрази евреите, а той иска да отмъсти за майка си и сестра си. Намесват се литовски националисти, криещи се в гората. Украински генерал (Сергей Гармаш) го кани да работи в НКВД. Макс приема. За кратко. С Лайма се женят, ражда им се дъщеричка, но... Филмът разказва за невъзможната любов през историческа мелодрама. Конструиран във флашбек, той е интригуващ, ала прекалено фрагментарен. Финалният надпис гласи: „По време на немската окупация в Литва са унищожени над 200 хиляди евреи. През съветския период в Сибир са заточени над 260 литовци. По време на освобождението на Прибалтика от немските войски са загинали над 120 хиляди съветски войници".

Ринал Мухаметов е прекрасен в ролята на недостатъчно силния Макс – той е новото харизматично мъжко присъствие в руското кино. Юлия Пересилд обаче не съумява да вдъхне очарование на разпасаната Лайма. „Хладно танго" е добре заснето от майстора Игор Клебанов старомодно кино. Далеч по-силни са предишните два филма от трилогията за индивидуалната съдба в менгемето на идеологията на 73-годишния Павел Чухрай: "Крадец" (1997) разказва абсурда през детската гледна точка на фона на приключила война - Отечествената преди и поредната сега, завръща на екрана не само влака, но и качествената руска мелодрама с обаятелния Владимир Меншов; "Шофьор за Вера" (2004) е мелодраматично road movie, ситуирано през 1962 в Крим, където генерал с гузно минало (Богдан Ступка) се сдобива с шофьорче (Игор Петренко), а куцичката му и модерна щерка Вера (Альона Бабенко) се кълчи на "Twist again..." и мята огън и жупел срещу натрапения ѝ водач. Този филм е шамар по романтичната визия към 60-те, вярата в "комунизма с човешко лице" и носталгизма по соца, въплътен в "новия патриотизъм". В контекста на предишните филми, „Студено танго" увисва драматургично (монтиран е от минисериал в 4 части), а да не говорим какво му се случва в контекста на пронизително-отчаяния „Студена война" (2018) на Павел Павликовски, също посветен на невъзможна любов по време на тоталитаризма. Но и в „Студено танго", както в „Шофьор за Вера", детето оцелява с чужд човек.

Виктория Мирошниченко в кадър от *Върлина*

„Върлина" е вторият филм на 27-годишния Кантемир Балагов, ученик на Александър Сокуров. След успеха на дебюта му „Теснота" (2017), сега негов продуцент е Александър Роднянски. Разказва за навечерието на 1946 в Ленинград. Войната е свършила. Животът е все още парализиран, но се опитва да проходи. Ия (Виктория Мирошниченко, номинирана за актриса от ЕФН) е страшно висока руса девойка – санитарка във военна болница. Наричат я Върлина. Демобилизирана е поради травма. Живее в комуналка със сладкото момченце Пашка. Води го при ранените пациенти. Ия е мълчалива и свита. Хълца. След пристъп Пашка вече го няма. Пристига зенитчицата Маша (Василиса Перелигина) – властна, бъбрива и безпардонна брюнетка. Заживява при Ия. Видимо не страда за Пашка, който всъщност е неин син. Но, тъй като не може да има повече деца, настоява Ия да ѝ роди. За да започнат живота си отначало. Маша има ухажор, който всеотдайно ги снабдява с продукти. Между двете девойки се установява странна близост – не толкова лесбийска, колкото неудържим порив за близост. Унил е Ленинград – хората щъкат из него като орисани. Прави впечатление, че и трамваят, и луксозната кола, и броевете на „Правда" са автентични. Никаква политика. КГБ се споменава само веднъж, но живеенето е просмукано от страх. И героините безпризорно се лутат из него и собствените си светове. Когато отива в разкошната извънградска къща на ухажора си, луксозната му майка (Ксения Кутьопова), съпруга на партиен велможа, се гнуси от нея. На Маша ѝ причернява и по най-циничен начин обяснява как е оцеляла във войната – само чрез мъж-покровител. Прочее, младият Балагов е решил да направи филма, след като прочел книгата на Светлана Алексиевич „Войната не е с лице на жена". Всички сюжетни ходове във „Върлина" са колкото реални, толкова и условни. Изобразително филмът е вълнуващо художествен – от цветовете на дрехите до цялостното колоритно-светлинно решение. 25-годишната операторка Ксения Середа го е заснела в ръждиво кафяво, червено и зелено и визията е сякаш травмирана, подобно на героините и пациентите. Всеки кадър е като картина на фламандски майстор. Дебютантките Виктория Мирошниченко и Василиса Перелигина са прелестни и полюсни. Между другото, „Върлина" препраща към „Празник" (2019) на Алексей Красовски, където окаяно момиче от блокадния Ленинград попада на Нова Година в извънградската къща на високопоставено семейство. Само че разликата помежду им е грамадна – онзи филм е нещо като нескопосана комедия, а „Върлина" – ярко кино, което представя войната от стъписващ ракурс. Дни наред не мога и не мога да се отърся от магнетизма на този филм.

„Бик" на 34-годишния дебютант от ВГИК Борис Акопов е ситуиран през 1997, но стига до прощалната реч на Борис Елцин по телевизията в края на 1999. В началото надпис гласи: „Филмът разказва за реални събития в малък подмосковски град през 1997. По молба на жителите, имената и прякорите са променени". Съвсем младият Антон Биков, по прякор „Бик" (Юрий Борисов), лидер на местна улична банда, е задържан в полицията за глупост, а вече е лежал в затвора, откъдето сърцето му е увредено. Нечий авторитетен глас по телефона го освобождава. Антон няма баща – живее с майка си, брат си и сестра си. Грижи се за тяхната прехрана. Един от бандата домъква Polaroid и си правят моментални снимки. Непрестанно помпат мускули. Слушат пънк. Важният авторитет, наречен Мойсей (Игор Савочкин), който пее в клуб, дава на Антон задача. Момчетата я изпълняват, но оттам нататък всичко отива по дяволите. Във филма има и изстъпления, и чеченци, и телевизия, и предателство, и марихуана, и фатална фризьорка, и смърт. Възкресявайки социалните бездни, безнаказаното насилие, мълниеносното забогатяване и собствените си детски спомени от 90-те, Борис Акопов представя своеобразен инфантилен стоп-кадър на десетилетието, родило първия, знаков и най-харизматичен филмов образ на руски килър – Данила Багров (Сергей Бодров-син) от „Брат" (1997) и „Братът в Чикаго" (2000) на Алексей Балабанов. Но и да се опитва да го повтори, не го постига. Бивш балетист от Болшой театър, авторът на „Бик" изгражда страхотен ритъм на филма си, ала не го уплътнява. Дори не стига и сарказма на Балабанов в "Жмичка" (2005) - пародия на „чернухата", чието посвещение е „на тези, които преживяха 90-те". Въпреки ефектната визия на 26-годишния Глеб Филатов, досега снимал късометражни филми, въпреки че Юрий Борисов е много силен и че музиката - от „Лебедово езеро" до групата „Химера" – е въздействаща и адекватна, филмът не надскача илюстративността. Просто „Бик" проектира носталгичната болезненост на спомена върху жестоката обръгналост на днешността. И изглежда като овехтяла снимка от Polaroid.

За разлика от младите герои в другите филми, Павла (Елена Сусанина) в **„Керосин"** на 62-годишния Юсуп Разиков е забрадена баба над 80. Живее самотно в село Порожки. Затварят и единствения магазин, а покрай него отрязват и тока ѝ. Тя си има своята кокошка. И дъщеря, и внучка, които се вясват рядко. Покойният ѝ съпруг (Валерий Маслов) приживе я е малтретирал и затова тя накуцва, но и сега не я оставя на мира – присънва ѝ се, дава ѝ наставления, управлява житието ѝ. Така баба Павла приема в малката си къща шофьори на тирове, които за благодарност заколват кокошката. И мафиот минава през къщата ѝ. И противни младежи. Тя иска да си гледа прасе и да намери керосин за старите лампи. И въпреки премеждията, не се дава. Оцелява. Случват ѝ се вълшебни неща. В много от руските филми за периферията, създадени от 90-те насам, тайнствата на националната душа избиват в деконструкция на културните стереотипи върху терена на психеделичната профанация. Този е различен – въпреки че на моменти напомня филм на ужасите, той е по-скоро сърдечен, притчов. Разделен е на шест глави. Показва самотна възрастна жена, която има бъдеще, колкото и парадоксално да е това. Баба Павла е приказна – Елена Сусанина е 83-годишна актриса от Ярославския театър и това е дебютът ѝ в киното. Прочее, Юсуп Разиков си има прототип за нейния образ – по време на практика от ВГИК в Минск е живял при подобна баба. Той самият нарича филма си „индустриална приказка, в която се преплитат фолклор и съвременност". Наистина да се чудиш и маеш как узбек е направил такъв дълбинно руски филм.

Ето, такива неща се случват в днешното руско кино. Няма ги вече великите автори Алексей Герман, Кира Муратова, Алексей Балабанов, но Звягинцев се готви за нов филм, пък идват и съвсем нови; и продължават да пресъздават през своя си окуляр история и съвременност. Най-различни са. Стига да имаме къде да ги гледаме.

Геновева Димитрова

...и още малко за маргиналния интелектуалец

Снимка Яна Лозева

На литературната периферия или на литературния център принадлежат фигури като **Цветан Стоянов и Константин Павлов**? В какви условия те са периферни и в какви – централни? И доколко изобщо тази статична пространствена метафора успява да покрие флуидността на идеологическия пласт, който самата тя се опитва да отрази? Нарочно избрах тези две имена като примери. Те илюстрират една доста фина опозиция във високата маргиналия на 60-те и 70-те години. А в друго време и в други условия (примерно, от средата на 80-те нататък) и двамата започват да се транспонират във фигури, които никой не мисли като маргинални. При това, изместването към центъра не е резултат от някакво развитие на самите писатели, а от променения поглед към тях, от променената среда. В този смисъл, в условията на политически регулирана култура или в условията на някакъв вид тоталитаризъм, маргиналността се оказва доста измамно понятие.

Малко по-лесно и обозримо стоят нещата със случаи като Асен Христофоров, например. Но имам ясен спомен за читателски кръгове, в които Христофоровият „Вуцидей“ и Диалогът на Ботев и Каравелов („Втората част на разговора“) на Цветан Стоянов се коментираха със сроден плам от откриването на интересното неизвестно.

Факти от този тип ме карат да мисля, че периферията по някакъв начин има и своите автономни притегателни полета, основаващи се във вълнението да видиш онова, което е било задълго в сянка. Някакъв вид ексцентризъм на погледа. Защото кой може да обича вечно вечния център, дори когато той има безспорни качества? Не е ли точно излизането от центъра – в етимологическия смисъл на ексцентризма, онова, което ни влече? Приключенското вълнение от харесването на избутаните встрани от фокуса територии? И не е ли това един от големите залози на периферията?

Очевидно се насочвам към един по-общ, теоретизиращ и подвижен поглед, макар че темата на конференцията е зададена напълно конкретно и коректно. Но не са ли точно паметта и употребите, които раздвижват понятието за периферия и го правят относително?

Тази тема ме връща към работата по една студия, която писах преди години. Тук съвсем умишлено няма да се впускам в теоретичните и историческите подробности, които някога систематизирах, приближавайки се към нейното централно понятие – **маргиналния интелектуалец.** Но все пак ще резюмирам предисторията на онова, което виждам натрупано преди или зад него, като за всеки случай – предохранително срещу подробности, ще структурирам тази предистория в отрицателни конструкции.

Тук няма да говоря за фигурата на интелектуалеца в исторически и теоретичен план. Няма да се спирам на опозицията субстанциалисти – номиналисти и техните функционалистки и персоналистки дефиниции за „интелектуалеца“. Но струва си все пак да се отбележи, че именно авторът на „Бележници от затвора“ Грамши се оказва субстанциалист в разбирането за интелектуалеца, свежда интелектуализма до занаята. И че теоретикът и изследователят на културната хегемония се оказва ангажиран интелектуалец в един максимален смисъл. Тоест, мислителят, който декомпозира митовете до съставните им части, за да ги обори, сам функционира в режима на митологичния конструкт.

Няма да уточнявам в детайли и дългия път на концепцията за ангажирания интелектуалец, която само привидно е фиксирана в един тип поведение от Зола до Сартр. Но ретроспективно – и съвсем законно – включва и един Волтер. Защото с какво аферата Калас отстъпва на аферата Драйфус? А между тези сигнални точки, разбира се, с лекота могат да бъдат разположени и романтическите протести на Юго. Също тъй законно тази ретроспекция може да се плъзне назад във времето – към Средновековието, за да изведи на преден план голиардите като бащи на модерния интелектуалец (според Жак Ле Гоф). Парадоксално автентични бащи. Не само защото повечето от тях буквално са избягали от манастирите монаси, тоест, абсолютни дисиденти. А и защото именно в техния непатетичен „академизъм“ най-ясно личат чертите на кръстния въпрос на патетичния ангажиран интелектуалец от XX век: разпнатостта между критиката и слугуването на властта.

И така, теорията на интелектулизма е заредена с парадокси не по-малко от понятието периферия. И нещата стават особено интересни, когато съберем двете понятия в представата за **маргиналния интелектуалец.** Защото дали, както отчетливо произнася Едуард Саид, интелектуалецът не е винаги маргинален, винаги изгнаник?

Интелектуалецът в образцовия си смисъл би трябвало да е субект на периферията, не на центъра. Мейнстриймен интелектуалецът не би могъл да работи в основната си функция – критиката. Не би могъл да опонира на властта. Но този тип периферност – периферността на протестиращия човек, не го ли поставя в по нов начин осветена позиция, която е по-централна от официозното „централно“? И тук като пример веднага изниква спорещата и спорна импозантна фигура на Сартр, който винаги, дори без битка, ще печели срещу съколежанина си Раймон Арон в публичното съзнание. Просто защото мнозина знаят Сартр, а малцина четат Арон. И затрудненията по определянето на централността и маргиналността в този случай естествено биха се усложнили от въпросите за радикалистката ефектност, от една страна, и за неатрактивността на здравия консервативен разум, от друга.

Така – в обобщение – маргиналията неведнъж си прави лоша шега с центъра, сякаш сбъдвайки мечтата от приказката: братът глупак става цар.

Разглеждани в българската среда, тези проблеми допълнително се усложняват. От една страна, заради съзнанието за една генерална периферност – спрямо света и особено – спрямо Европа. От друга страна, заради факта, че смисълът и населеността на самата българска периферия биват периодично променяни с промените на политическите и идеологическите конюнктури.

А сега вече ще се обърна и към двете фигури, които ми се ще да поставя в този контекст. Цветан Стоянов и Константин Павлов, като вторият ще бъде използван повече като положителния модел, спрямо който се разполага амбивалентният друг.

Преди време предизвиках учудване с представянето на Цветан Стоянов като обект на изследване за маргиналния интелектуалец. Сянката на Държавна сигурност около паметта му някак отне вниманието от специфичния начин, по който той присъства в културата ни приживе – като автор, чиито основни съчинения са издадени в книги посмъртно, и като, позволен или непозволен, но все пак критик на властта, като владетел на скрития език, чрез който, казвайки безопасното, изрича опасното. Тук ще припомня четири заглавия на съвсем разнородни текстове, като „Китайска хроника“, „Хипиевската култура“, „Геният и неговият наставник“ и „Изключителната биография на Буди Будев“. В тях са изключително ясно видими травестийните подходи на Стоянов: Казва се едно, но то звучи съмнително и в крайна сметка се разбира обратното („Геният“); разказва се за чуждото, за да се досетим за своето („Хрониката“, „Буди Будев“); критикува се, за да се отвори повод да бъде разказано („Хипиевската култура“).

В този смисъл, позицията на Стоянов е „по-интелектуалистка“ от директната сатира на Павлов, доколкото е силно рефлексивна. Но пък сатирата на Павлов е свит и по-пряк изказ на подобни неща – на пароксична критика на дефектите в системата.

С какво „Китайска хроника“, например, с нейните стъклени тоалетни (и съвсем не само с това) е по-малко сатиричен и дисидентски текст от сатирите на Константин Павлов? Или с какво еднозначното опониране на властта е по-ценно от дисекцията на амбивалентността в текст като „Геният и неговият наставник“?

Колкото и патетично за бъде обсъждан от един или друг ъгъл, „Геният“ ще си остане дълбоко амбивалентен текст, изплъзващ се именно от патоса. Един дълбоко амбивалентен и до голяма степен автобиографичен текст. В който Цветан Стоянов разказва за невъзможността за чиста игра на интелектуалеца, опитващ се да функционира като интелектуалец в една по същество тоталитарна държавна машина. Защото там, където има наставничество, не може да има свобода. Монадата на гения-и-наставника, тяхната мъртва или перверзно жива схватка. Това е застиналият образ, от който не е посочен излаз. Защото излазът ще означава разцепление. Спасителното външно разцепление. А така важно и истинско е онова самооблащаващо се, безизходно вътрешно разцепление! Онази наслада от несвободата на копнеещия по свобода. Моментна снимка на българския интелектуалец от 60-те и 70-те години.

От другата страна са множеството забиващи острие в собственото си сърце образи на Константин Павлов, който не е направил грешката или компромиса на Цветан Стоянов. Който е избрал яснотата на сатирата (макар и неговата сатира да е обвинявана в трудност и сложност). Също парадоксалистка. Също пароксична. Но не-компромисна. Сатира с огромен зев от насилствено мълчание. Дали не става дума просто за различен тип хора? Това – безспорно. Но дали гмурването на Стоянов в компромиса, виждането „отвътре“ не ни дава разстлания разказ за същото, което Павлов изхвърля в сгърчени, елиптични синтагми срещу понякога трудно разбиращата си публика?

Не мога да съдя за измеренията на компромиса. При всички случаи, Константин Павлов е останал чистото име. А Цветан Стоянов се е оказал засенен от призрака на Държавна сигурност. Вероятно и не само засенен – фатално погълнат, ако обърнем внимание на предсмъртните му бълнувания и на изчезващите скици от кабинета му, по свидетелствата на Антоанета Войникова. Но доколко е разбирал размера и същността на влизането си в играта този човек, често описван като детински възторжен (и от Тончо Жечев, и от Любомир Левчев)? Доколко самият той не е притежавал инфантилния наивитет на гения?

Стоянов в някакъв смисъл прави по-забранената крачка – описва системата „отвътре“. И не само в покъртителния си финален и незавършен текст, за който стана дума. Не само в „Геният и неговият наставник“, където реално описва отвътре самото трагическо сцепление на зависимия и властващия. Подобни неща прави и в белетристиката си (в „Буди Будев“, например, преобръщайки огледално реалиите). Но защо единият автор е допускан да публикува, а другият – не? Каква е тази отглеждана опозиция, на която ѝ е позволено толкова много? Не се ли е изплъзнала някак случайно от менторството, от диктата?.. До момента на онази уж рутинна медицинска операция, оказала се тъй неочаквано фатална (неочаквано, но не за самия Цветан Стоянов, както сочат спомените на съпругата му). Не е ли отишъл опасно близко, играейки си като дете – все така, както като дете е встъпил в паяжината на сигурността – на Държавната сигурност. И къде са границите на конформизма и антиконформизма? Може би донякъде в случайността? Но може би и в сложността?

Интересното е, че и двамата писатели минават през танца на периферията и центъра. И двамата периодично се оказват ту в периферията, ту в центъра. Стояновите критични към системата текстове излизат в книги едва след смъртта му. Въпреки вербуването, въпреки относителното толериране, което стига, колкото да бъдат пускани текстовете му в периодиката. Константин Павлов не публикува от 1966 до 1975. Следват реабилитациите им. Канонизирането. Особено на Константин Павлов. Защото Стоянов не след дълго е застигнат от нова сянка – мълвата за сътрудничеството му.

Елка Димитрова

В памет на някогашната „Култура“ и на Интелектуалеца, който е преди всичко в паметта

Първо, поздравления за така формулираната тема на конференцията: „Литературната периферия: памет и употреби“[1]. Тя, освен че е конкретна и ясна, в същото време провокира и съществени въпроси. Като например: „Можем ли да сме сигурни в периферността на „литературната периферия?“; „Устойчива ли е принадлежността към нея?“; „Как и защо явления, които се мислят като периферни, понякога се превръщат в централни?“. И това са въпроси, които могат да бъдат поставени с оглед не само на литературното, но вероятно и на всички полета на творчеството и познанието. Ще дам един пример, към който ще се върна по-нататък в изложението си.

П.П. Що се отнася до въпроса, доколко тези две фигури биха могли да се определят като маргинални през 1960-те и 1970-те, ще припомня, че в съседни години през 80-те се появяват два предговора: „Изкуството на „прорицателите“ и „Пожълтялото писмо“. Първият е към „Стари неща“ на Константин Павлов (1983), вторият – към „Избрани преводи“ на Цветан Стоянов (1984). И двата са написани от Любомир Левчев. И двата са приятелски. И в различна степен снизходителни. Снизхождението на реалния център към „неосъществения“ Константин Павлов и към „незабелязания“ Цветан Стоянов.

[1] Международната научна конференция „Литературната периферия: памет и употреби“ беше организирана от Факултета по славянски филологии на Софийския университет (4-5 ноември т.г.).

Нежната революция на професор Иван Илчев

Иван Илчев. *Розата на Балканите. Кратка българска история за любопитни читатели.* **Т.1. България до края на XIX век, 654 стр.; т.2. България през XX век, 795 стр., ИК Колибри, София, 2019**

Книгата се издава със спомоществователството на Национален дарителски фонд ***13 века България***

Професор Иван Илчев разчупи историографските канони. Иван, с елегантното си чувство за хумор, се подсмихна иронично на най-консервативната академична гилдия, тази на историците. Макар, дори потомствено, да принадлежи към нея. Преживял е поетапно и цялата университетска йерархия от долу до най-горе.

Ерудитът Иван Илчев разкъса оковите на класическото писане на националната българска история и демонстрира какви са възможностите за исторически интерпретации и разказ, когато си свободен духом.

Предложи пред смаяните си колеги един свободен, но прецизен прочит на История на България. С единствения извинителен реверанс, че я нарече „Кратка история за любопитни читатели”. Също така, с много любов, но и със закачка - „Розата на Балканите”. Транскрибирах го като „не се сърдете, колеги, това творение е извън полето на класическата историография...”

Впрочем, историческият му труд съвсем не е кратък. Това са два обемисти тома с общо 1500 страници.

ИК „Колибри” са инвестирали много сърце, професионализъм, естетизъм и средства, за да превърнат тези два тома в една, полиграфски и графично, от най-красивите и изящни Истории на България. Читателите ще се насладят на прекрасни корици, на майсторски оформени титулни, авантитулни страници, на поне две-три коли с пълноценни страници справочен апарат с именни, географски, терминологични показалци и библиография (т. 2, с.677-795).

От своя страна, съдържанието е наситено с красиво и пъстро изобилие на илюстрации, миниатюри, факсимилета, таблици, графики и всичко в цвят, за да ни е повесело, когато четем не дотам приятни моменти от нашето минало.

Илюстрация към том 1

имам

мюфтия

Ще ми отнеме от ценните знаци, отпуснати от редакцията на вестника, но предпочитам да изброя хората, които са работили по тези два тома, като ги поздравявам с възхищение: художника Стефан Касъров, редактора Николай Мандаджиев, графичния дизайнер Галя Герасимова и със същия респект - техническия редактор Симеон Айтов и коректора Албена Накева.

Историографията въобще, но българската особено встрастено, е като египетските пирамиди, вечна и недосегаема. Абсолютно е неподвластна на хода на времето, на бурните ветрове на епохите. Който се осмели да наруши каноните, години наред го преследва „проклятието на фараоните” (преживявала съм го лично за нещо по-дребно). Това очаква и чл.кор. Иван Илчев с неговите големи два тома. Смел е, признавам.

Заслужава си риска обаче, защото авторът предлага богата книга/учебник по история на България, която спокойно, дори с радост и с наслада, може да се чете от V до XII клас и от 12 до 102 годишна възраст.

Сигурна съм, че вуйчо ми Христо (Ганев, 95) ще прочете двата тома, защото непрекъснато дебатира с мен разни исторически теми и се вълнува. А пък с Антонина младша (7) вече започнахме с разкази по илюстрациите.

Трудно е за вярване, но е факт, че имаме този труд и той е такъв, какъвто е, новаторски и разкрепостен, красив. От години знам, че Иван Илчев пише българска история. Виждала съм го напълно съсредоточен в общата стая в Университета, където често е гъмжило - администраторите влизат и излизат с книжа, колеги правят консултации със студентите си, от време навреме се отбиват и гост-преподаватели като мен, за да уредят някой академичен проблем. Веднъж, когато от чиста куртоазия се поинтересувах как върви, вдигна поглед от монитора и промърмори, че може би ще хвърля поглед на османския му период. Съгласих се любезно лицемерно с тайната мисъл, че никога няма да направя това усилие - да чета клишетата за „турското робство и тъмните векове”.

Сега съжалявам. Това удоволствие е преживяла Светлана Иванова, защото е проявила повече толерантност и по-малко високомерие от мен.

Осигурила си е възможността, една от първите, да прочете главата „Под дебелата сянка на султана”[1] (т.1, с.225-479) и вероятно да подкрепи автора в неговата интерпретация с повече османски документи и прецизиране на терминологията.

Бих могла да детерминирам отношението си към двата тома на Иван Илчев и като завист. Размишлявах дали това е така. Не е. По-скоро неговите две книги ме направиха щастлива. Защото той осъществи с много къртовски дългогодишен труд една мечта, както моя, на малобройни колеги, така и на шепа историци от по-младото поколение.

И така, в 250 страници, посветени на османското управление, е възможно да се видят много илюстрации, които оживяват и изпъстрят разказа; таблици и графики, които показват броя и гъстотата на населението след османското завоевание; дори часовете пътуване от един град до друг.. по онова време.

Левите и десните полета на страниците изобилстват от кратки, но с извънредна важност за нашата история, откъси от летописи, от фолклорни песни и предания, панегирици, тропари, свидетелства на пътешественици и дипломати, приписки.

Подредени в графичен вид, най-сетне са видими основните данъци през османско време (т.1, с.248-250). Изгрява също и надежда за разширяване на общата култура на съвременните българи, които ще научат как точно се наричат категориите мюсюлмански свещенослужители (*хатиб, ваиз, имам, мюезин, хафъз,* същите са и днес) и техните функции, виждаме ги със специфичните им облекла на скицирани портрети от онова време (т.1, с.242-243). Все пак сме държава, която, като част от нацията, има над милион съграждани с мюсюлманско изповедание, добре е да знаем някои неща. Има добро представяне на архитектурата от този период - мостове, джамии и имарети, тюрбета и текета.

Дори някои днешни служби за сигурност и съдии по сложни съдебни процеси за ислямски фундаментализъм ще могат да научат що е то месджид, а що е джамия...(в т.2, с.724-732). Полезно четиво за всички.

Особено интересно е, че може да се хвърли поглед върху ежедневния живот на подвластното население чрез представата за средния годишен доход на наемните работници в османската империя, съпоставени с цените на някои стоки и на недвижимото имущество в провинциите. Всъщност, това отговаря и на десетилетния драматичен историографски спор насилствено или доброволно платено е било вероотстъпничеството по нашите земи. Разказани и дори показани са училищата и учебните дисциплини - както за мюсюлманите, така и за християните, възможностите за самоуправление и градеж.

Разбира се, че българите са били свободни да се придвижват, да сменят местожителство и работа в империята, не са закрепостени, както хората в много от европейските страни в този период. Това пък си го знам дори не от книгите, а от бабите, от красивата митология на копривщенската и старозагорската родова история.

Не съм безкритичен апологет. Винаги твърдя, че историографията е субективна наука. Проф. Илчев е написал своята история на България. Харесва ми, но е възможно на много други представители на гилдията да не им допадне. А пък аз не съм намерила време и сили, за да напиша моята история на Балканите, макар от години да трупам изписани чернови. Колегите, които ще имат недоволства по отношение на двата тома „Розата на Балканите”, са свободни да напишат своите варианти на История на България. Ще прочетем и тях.

Вероятно бих описала с по-различни детайли и в различна структура османския период (т.1) или насилията над помаците и турците през 70-те и средата на 80-те години на XX век (т.2). Със сигурност бих отделила доста повече място на участието на малцинствата (всичките!) в различните периоди и събития от българската история (т.1 и т.2). В подглавата „Другите сред нас” на проф. Илчев не достигат както „другите”, така и важни подробности за тях. Бих се потрудила повече за неспоменатите „други” (т.2., с.466-469).

Една от ересите на проф. Илчев е, че си е позволил нещо недопустимо за историците. Нещо, което повечето историци тайно (сред приятели и на маса) правят. Той самият е озаглавил кратката подглава „Еретични размисли” (т.2, с.311). Та авторът развихря своето въображение и прави забраненото в историографията - гради малки хипотези, като се опира на „ако”. Какво ли би било, пита той, ако на 29 юни 1913 г. нашите държавници се бяха показали поустойчиви психически и не бяха позволили мегаломанските амбиции на Фердинанд да поведат народа ни към крах? А също - „каква щеше да е историческата съдба дори не само на България, а и на континента, ако през есента на 1915 г. София бе подкрепила затиснатите на тесния Галиполски полуостров съглашенски войски?” И още няколко въпроса с „ако”, които ще доведат до приглушено и възпитано (надявам се) скърцане със зъби сред консерваторите в най-консервативната гилдия.

През лятото се развихри скандал около списването на новите учебници по история. Нямаше компромиси, отсъстваха научни, академични критерии и аргументи, всичко беше брутална политизация. Както много често се случва в драматичната релация или задушаваща прегръдка между политиката и историографията.

Тази свада остана чужда на повечето сериозни учени, защото липсваше елементарна чуваемост. От позицията на моя мисловен радикализъм, а и опит на преподавател повече от 30 години, от близки контакти с деца и млади хора на терена, но и в семейството, съм убедена, че няма нужда от учебници по история, те са отживелица.

Учебниците в крайна сметка вредят. Нима учебниците по история не подготвиха за кланета и смърт момчетата от Европа за Първата и Втората световна война?! Ами нашите балкански учебници по история? Те са написани, за да се презираме, подозираме и мразим.

История се научава най-добре и най-пълноценно през живия разказ (на учителя, на професора), през литературните или през конкретните свободни и непредубедени историографски интерпретации.

Такава жива и наистина любопитна история ни предложи Иван Илчев. За радост на всички авторът, е отделил две глави и на спорните периоди „България през Втората световна война” (т.2, с.553-599) и „България след Втората световна война” със съответните подглави и параграфи „Победата на комунистите” и „Реалният социализъм” (т.2, с.599-676).

Напомням безвкусната и лицемерна кавга за учебниците от лятото на 2019 г., защото сега имаме свободната интерпретация на История на България на Иван Илчев, написана само за любопитни читатели (децата и младите хора са такива). Тази книга би могла пълноценно да подпомогне разпънатите на кръст и осакатени текстове на различни колективи от автори на учебници, които биват многостранно притискани, ритани и блъскани от официалната власт, която е поръчител, от една страна, и от граждански организации и индивидуални фанатици, които извиват ръцете на авторите на ляво, на дясно, че и дори косо нагоре с едно премълчано „хайл”.

Децата (12-14) имат проблем, когато учат история за сложната вътрешна политика от началото на миналия век и между двете войни. За нищо на света не могат да се справят с непрекъснатите преврати, атентати, смяна на правителства, дълга поредица от имена на оцелели или убити министри и министър председатели, насилия над поети, жертви, граждански сблъсъци. Затова с огромно любопитство се зарових във втория том на проф. Илчев, за да видя как се е справил с трудната задача.

Авторът е намерил необходимия баланс, за да представи без пропуски градежните и радостни събития след Освобождението и от края на XIX век, както и драматичните вътрешно- и външнополитически реалности и абсурди от началото на XX век до края на 30-те години. Но едновременно съумява някак си игриво и по бохемски да разкаже за прелестите и вълненията на ежедневния живот през същите тези години. Този начин на разказване на историята я визуализира, прави я кинематографична и по-лесно достъпна.

Съвършено други са настроението и нагласите на читателите, когато насред политиките, които са били и тогава грубиянско нашенски, авантюристични и често пагубни, могат да поемат дъх сред цветни таблици и илюстрации: как е вървяла икономиката, какви са били цените на стоките, как се е отивало на баня.

Само в полето вдясно е, но виждат в цвят, че предприемачът Иван Беров от Габрово рекламира своята Първа Царска Придворна фабрика за чисто вълнени платове. Та Беров, освен дето богатее от продукцията си, строи специални жилища за работниците, а те дори имали възможност да играят тенис на изграден (от предприемача) до фабриката тенискорт (т.2. с.430).

Забавно е да видят читателите факсимиле на менюто от 1929 г., с което Негово Величество посреща професорите по случай патронния празник. Добре са похапнали (т.2. с.430).

Следват илюстрирани възможности, за да научи ученикът/студентът/библиоманът кои са най-забележителните софийски кафенета и кръчми, как са летували по-заможните столичани, какъв алкохол са им предлагали според предпочитанията по европейска мода (т.2. с.437- 445). Това е кратък отдих, за да бъдат хвърлени отново в бездната на неприятните събития и в превратите от края на 20-те и началото на 30-те години. Авторът не спестява нищо.

Почти си представям удоволствието на учениците/студентите, които, докато запаметяват как е управлявала в началото на XX век Демократическата партия или как се е структурирало образованието в началото на века, или за несгодите на българите в Северна Добруджа, могат да надзърнат, например, в свърталищата на софийската бохема. Там се водят естетски и концептуални спорове, често примесени с клюки и битовизми. Няма как учениците да не запомнят имената на Хербст, на Балабанов и Божинов, на д-р Кръстев и художника Морозов, докато оглеждат гостилниците и кафенетата, където се срещали артистите и поетите (т.2, с.170-199). Вярно, че не е за петокласници, но пък в гимназията на младежите ще им хареса да разберат, че „съществуването на публични домове е практика с дълги традиции по нашите земи” и как са функционирали под строг лекарски надзор (т.2, 199).

Великолепен и свободен историографски подход, за да представиш историята на България, която хич не е лека, а дори много драматична, често пагубна. Разтерзани народ и държава от амбициозни, не дотам умни, нито пък образовани и компетентни политици, царе, министри, полковници и чиновници, често напълно обикновени глупаци и простаци с власт.

Поздравявам проф.Иван Илчев за мащабния труд „**Розата на Балканите**. Кратка българска история за любопитни читатели” в два тома. Предварително знам, че най-много ще са обидените от колегията (заради позоваванията). Вече двама-трима ми се обадиха, за да се оплачат.

В хуманитаристиката, в академичните среди имаме една странна ритуалност при четене на новите книги. Поемаш книжното тяло топло (ако е твое дело) или охладено, от печатницата или на представянето, в краен случай в книжарницата (ако е на колега). Оглеждаш книгата отвън. Почти с плътска наслада галиш корицата, взираш се изпитателно във вътрешните титулни страници и съдържанието. Разлистваш бързо, почти небрежно, за да прецениш вътрешното оформление, графичния дизайн, шрифта. След това решително отваряш най-отзад, където са разположени справочните коли, и се започва детайлното четене ред по ред – библиография, индекси, термини, географски и именни показалци. Там вече никой от нас няма милост към другите. В цитираната библиография естествено първо търсиш своето име и творби; и тогава побесняваш...

Когато започнах с реплика, че са разчупени историографските канони, имах предвид и онези последни страници, наречени „Източници и литература” (т.2, с.738-795).

Преди всичко, проф.Иван Илчев в протежение на целия текст си позволява свободата да не цитира. То затова и двете книги са лесно приспособими за учебници, а и за широко четене. Иван е зарязал безцеремонно задължителните, тегнещи като окови над всички нас от десетилетия правила на класическата система за цитиране: под черта или номерирана (ние си я наричаме руска), с която се изучи и работи моето поколение, или пък нововъведените от около 30-ина години (харвардска, която пък се дели на няколко сложни под системи), да не забравим, че има оксфордска и ванкувърска (май само медици и биолози я ползват), но това е, откакто сме част от демократичния свят.

За сметка на това, в неговите 55 страници „Източници и литература” от справочната част, Иван цитира стотици автори и заглавия (предостатъчни) по негов личен избор, а не според феодално-патриархалния принцип, който имаме от времената на фараоните и пирамидите. Не е за вярване, че липсват имена и заглавия, които са неизбежни в историографията. Или е цитиран един-единствен текст от мастит автор, който е публикувал сто пъти по сто статии и книги. Или са уважени „нищожни” малки изследвания и монографии на безценни колеги, които цял живот прецизно и отдадено ровят в архивите, в библиотеките и градят за българската история, а никой не ги знае или не ги помни, пък които са живи, мизерстват в дълбока забрава.

Надявам се, че сега всички разбират защо нарекох коментара си „нежната революция” на един професор.

д-р Антонина Желязкова

10 ноември 2019

Както се вижда от рисунката, въпреки ограниченията мюсюлманките не са рядък гост на пазарищата. Запазени са и завещания, от които се разбира, че някои от тях притежават магазини.

[1] Вера Мутафчиева в частни разговори с учениците си обичаше да коментира саркастично „как сме си живели кротко под топлото крило на Падишаха!”. Никога обаче не би го написала.

Пита Лили Маринкова

Разговор с Татяна Дончева

За националното падение - безмилостно

- Как смятате, има ли смисъл да споменем годишнината от падането на Берлинската стена и разпадането на комунистическата система? Не поражда ли тя много неприятни сравнения?

- Аз смятам, като един типичен водолей, че историческите паралели и аналогии са много необходими и полезни, за да черпим идеи за нови решения. Мечтите, които имахме в края на осемдесетте години, претърпяха крушение, но това не прави сравненията болезнени, още по-малко излишни.

- Но това означава да видим в каква форма е политическата система и да преценим, не притежава ли тя доста измамни характеристики, създадени с много усилия през годините - като многопартийната система, европеизирането ни, нова система за сигурност и т.н. Което обаче не може да скрие, че сме в условията на нов авторитарен режим.

- Аз също смятам, че сме в условията на нов авторитарен режим по натиска на властта върху човека. Формално погледнато, политическата система на България е направена по демократичен образец. Произвеждат се регулярни избори, има излъчени чрез избори управителни тела в местната и централната власт. Спазват се някакви формални изисквания. Същевременно в тези избори има вече много голяма доза привидност. Онова, което наричам задкулисие, извън сценичния контрол на събитията, вече се разпростря 100-процентово в парламента, особено в сегашния му състав. Преди време в „Демократична България“ бяха някак встрани, или поне такова беше разбирането, че там има ясно отрицателно отношение към задкулисните играчи и че там сами създават решенията, които артикулират. В сегашния период вече не е така. За БСП можем с висока степен на убеденост да кажем, че хората, които я ръководят зад кадър, ръководят и ГЕРБ зад кадър. Това има своята предистория още отпреди създаването на ГЕРБ. Когато 2005 година аз бях кандидат за кмет на БСП в двубоя с Бойко Борисов и с още двама-трима много сериозни кандидати, в партийните организации в центъра на София, където живее найвисшата висша номенклатура, бяха обсъждани още два варианта за кандидати на БСП. Това бяха Милен Велчев и Бойко Борисов. Милен Велчев в битността му на доскорошен финансов министър на НДСВ, а Бойко Борисов в неизвестно каква битност, може би на охранител на Тодор Живков. И досега Бойко Борисов се счита в значителна част от червените среди за наше момче. И начинът, по който върви бизнесът на висшата номенклатура, и определени назначения на бизнесмени показват, че е така. В по-ранните години, тия преди 2009-а, достъпът до медиите беше по-свободен и събитията се отразяваха информационно. И пропагандно несъмнено, но и информационно. В парламента бяха акредитирани найизтъкнатите репортери и в централните новини имаше гледната точка на управляващите, гледната точка на опозицията, гледната точка на ДПС и обобщение на журналиста. Това много отдавна отсъства от телевизионния екран. Излъчването на парламента, което го имаше дълги години, беше премахнато под предлог за пълна липса на интерес. Същевременно, и парламентарните обсъждания изчезнаха; и ние лека полека се върнахме като парламентарен живот към 89-а година. Парламентът да се събира в сесии, както преди, в тия сесии да се гласува, каквото трябва, в един съкратен, добре организиран порядък от два дни. Който иска, да си купува банани, книги и суджук и да си ходят по къщите. Върху парламента се упражнява истински терор от медиите, за да се коментира какви пари са похарчили депутатите за командировки, за посещение на избирателните райони, какви са километражите на парламентарните коли, защо трябва да се купуват мерцедеси, а не, да речем, шкоди. Аз не съм против това. Нека има контрол. Същевременно обаче да сте видели аналогични публикации за харчовете на едно министерство? Няма. Защо? Защото медиите имат най-голям спонсор в лицето на структурите на изпълнителната власт. Ако не получават такива спонсорски пари, те ще имат финансови затруднения. В по-голямата си част.

- Това се случи с вестниците.

- Случи се и с телевизиите. И като ги купиха, ги подмениха. Вече 85-90% е жълта преса, която няма да ви информира по голите факти на някое събитие. Друга една особеност. Беше значително увеличен факторът пари за провеждане на изборите. Нямам предвид само парите за купуване на гласове. Имам предвид парите за нормално провеждане на една кампания. Стана норма всички медии по време на избори да считат, че това е жътва, че това е тяхната годишна издръжка. В продължение на месец дори наймалките местни вестници продават квадратни сантиметри. Те не списват вестници, те продават квадратни сантиметри. Ако вие сте кандидат, трябва да си платите, за да коментирате каквото и да било, колкото и да е важно то. Сега, например, било трудно де се намери някой да коментира турската инвазия в Сирия, защото, ако участва, независимо като какъв, в изборите, трябва да плати, защото се смята за реклама. А цената на 30 секунди предизборно участие стигна в двете най-големи телевизии 32 000 лева. При нормален пиар на подобни кампании трябва един клип, за да има полза от него, да бъде излъчен два пъти преди обяд и най-малко два пъти след обяд. Дори тарифата да е 5 хиляди лева, това прави 20 хиляди лева на ден. По 30 дни прави 600 хиляди лева само за един месец за един телевизионен клип. Въобще не коментирам пакети в радия, сантиметри във вестници. Това са чудовищни пари, които могат да заделят само две, три партии. Още несъздадената партия на Слави Трифонов много услужливо поднесе на тепсия на ГЕРБ възможността да унищожи всички партии, разчитащи на субсидия. Това бяха най-вече малките партии, които са на прага на парламента, на една крачка са от парламента. Първата голяма стъпка за унищожаване на тези партии е референдумът на Слави. Трябва да кажа, че ГЕРБ и БСП работеха в синхрон по този въпрос. Първо да ликвидират субсидиите, второ да направят бързи парламентарни избори след президентските, защото няма малка формация, която може финансово да издържи на два избора един след друг. Следващата стъпка, която ГЕРБ направи - връщането на субсидиите, дадени над законните суми, засегна и БСП. Аз като председател на „Движение 21“, което е получавало някаква минимална субсидия, никога не съм знаела как министерството на финансите прави сметките. Каквото ме уведомят, това приемам. Тази стъпка на ГЕРБ постави в практика БСП на колене за местните избори, а това ще бъде и за парламентарните. Към медийния ресурс на управляващата партия, законен, се прибавиха и лостовете на властта. В момента текат 40 дела за купуване на гласове. Нито едно от тях не е срещу дейци на управляващите. От тези дела само едно е в Специализирания наказателен съд по обвинение за ОПГ. Защо другите не са? Всъщност, в нито един от случаите няма организирана престъпна група. След време някой съд може да каже, че не е била налице група, но сега е достатъчно само твърдението на властта, за да започне наказателно преследване – не срещу противници на властта, а срещу политически конкуренти. Властта разполага с целия инструментариум да ви държи в затвора, колкото дълго иска. Властта си създаде Специализиран наказателен съд, който е извънредна институция, извънредно съдилище по всякакви критерии. Но Европа, която е много чувствителна за правата на кучетата, на котките, забранява тричането на кучета в някое затънтено бургаско село, не обръща внимание, че в България е създаден извънреден съд, в който почти няма дела срещу групировки, срещу нарко-, да не ги наречем картели, групи, занимаващи се с разпространение, което засяга здравето и живота на десетки хиляди хора. Там се въртят големи пари и да видят сметката на някой, за тях не представлява никакъв проблем. Същевременно беше създаден един списък от лица, които трябва да бъдат преследвани, и той започва с президента на републиката. Има 40 позиции и последната е за служителите в митниците. Това е цялата държавна и общинска администрация. Това са всички влиятелни хора. И всичко това става с пълното съгласие на българския народ, който, според мен, се върна към добре познатото му тоталитарно време. Да знае коя е управляващата партия, като му трябва кариера, да се запише в нея, като му трябва да добие нещо, да стане близък до който трябва. Много често приближените до сега управляващите финансират и БСП.

- Тоест, те са си близки и си разпределят?

- Случаят с G.P. Group, с Валентин Златев с неговата близост както до Бойко Борисов, така и до БСП - на едни взимаш сърузите на работа, с други правиш сделки. Същото е и с генералите на Първо главно управление, чиято заслуга за създаването на групировките не подлежи на съмнение. Неслучайно най-голям икономически размах придобиха някогашните спортисти-мутри, особено групировката СИК поради връзки на Бойко Борисов с нея. Ако разровиш кой от БСП е допуснат до най-атрактивните хапки, можеш да видиш и действащи ръководители на БСП. Театрално има някакъв плурализъм, опозиция и многопартийна система. Всъщност, няма нищо такова. Системата е абсолютно еднопартийна. Ако преди 10 ноември е имало и втора партия в лицето на БЗНС, за която да се казва, че тя е наш брат, сега може да има три, пет такива, може да има Марешки в този мандат, в следващия да е някой друг, в предишния беше Бареков, но това е едно и също.

- Имаме националисти за разкош.

- Какви националисти за разкош са? Създаването на ВМРО е работа на бившата Държавна сигурност. Имуществото, дадено на ВМРО при създаването му, не е дадено на нито една партия. Нито на БСП, нито на СДС, нито на ГЕРБ. Това са големият комплекс на „Пиротска“ до Халите, пет големи сгради в пет големи града в страната, което осигурява издръжката на партията без никаква държавна субсидия и без да бъде във властта. По време на Иван Костов - 1997-2001 г., ВМРО сериозно участва в приватизацията. През фондации. Сега тази партия е частна собственост на фамилия Каракачанови, защото всичкото това имущество е във фондация, която я ръководи бащата на Краси Каракачанов. Влизането на ВМРО във властта веднага преся кой ни трябва и кой не ни трябва. Те са националисти, ама опитомени. Истинска битка за национални интереси няма и не може да има, защото преди да водят битка, управляващите трябва да формулират тези национални интереси. Няма нужда да пишат концепция за националните интереси или някакво друго съчинение като за Академия на науките. Нужно е да можем в ЕС да формулираме по всяка една тема, по всяка една програма - какво ще искаме и за какво то ще ни служи. А не да искаме да получим пари по програмата за построяване на стадиони по безлюдните села... Нашето членство в ЕС беше превърнато в участие в европейската корупция. Не спиране на корупционните практики от страна на повъзвишени от нас хора, живеещи по на запад, напротив - обслужваме интереси. Иначе няма как да се обясни при всички тези факти защо тези хора процедират така. Щом Партията на европейските социалисти вземе превес, веднага, на следващия ден, ни спират парите. Ако ЕНП ръководи Европейската комисия, а тук е политическа партия ГЕРБ, ние сме толерирани. Този проблем ще стои дотогава, докато Бойко Борисов устройва Вашингтон, Москва и Берлин. Такъв беше и Груевски в Македония. До момента, в който някой реши, че чрез Груевски не може да се прокара важни интереси, които, да речем, ще способстват за албанска инвазия там - за разделяне на страната или за по-големи геостратегически интереси. Решиха американците, че Зоран Заев ще им свърши по-хубава работа и изровиха земята. Аз не случайно правя препратки, независимо че нашата тема е демократичният български преход, а не македонският. Те как си разпуснаха парламента? После свикаха разпуснатия парламент неизвестно на какво основание. Докато не подготвиха Зоран Заев да поеме властта - това им отне около две години време - не мирясаха и сега той спокойно може да подпише каквото искат, където, както, защото... При условия на пълна защитеност на техните интереси. Така че, в момента българският народ живее в тоталитарно общество. Което за обикновения човек означава следното: животът в нашата община се ръководи от Партията, не, за да получим, каквото ни трябва, примерно работно място, примерно достъп до програми, примерно достъп до обществени поръчки, трябва да се запишем в тази партия, нашата рода да гласува за тази партия. Ако се върнем към началото на XX век и Алеко Константинов, също ще открием много прилики, но, според мен, те са прилики от народопсихологията. Сегашната политическа конструкция е от тоталитаризма.

- И да добавим пластовете разочарование от всичките тези години. Бяха надежди за демократизация, за европейско интегриране, оказало се също разочароващо. Разочарованието се наслояваше като котлен камък. Връщам ви към 2005 година. За мен това беше огромна смелост - да кандидатствате за кмет срещу Борисов. И ако дотогава все още е имало медиен плурализъм, при тези избори той катастрофира. Борисов медиите го показваха непрекъснато в грос - неговата физиономия, неговата униформа, неговата снага, неговата шапка с неотразима кокарда, неговото всичко. Докато портретите на Татяна Дончева във вестниците бяха, сякаш ги е правил някой заклет любител на минималистичната фотография. Тогава си дадох сметка, че този човек е спуснат свише. Но как това е възможно да се отработи?

- Сега остава да анализираме от позиция на времето още подробности. Аз за някои неща си давах сметка, още преди да вляза в състезанието. За някои си дадох сметка по време на състезанието. Когато Първанов и Станишев откровено започнаха да го подкрепят, когато Божидар Димитров с колите на Националния исторически музей разнасяше плакати и ходеше да агитира партийните организации на 25 МИР, си дадох сметка, че мачът е продаден. Но смятах, че трасето, ски трасето, ако ще да е писта на смъртта, трябва да се мине с достойнство и с вдигната глава. За Борисов работеха: предаването на Бареков, предаването на Коритаров, шоуто на Слави Трифонов, шоуто на Нико Тупарев, тъкмо прохождаше Биг брадър, където ме наричаха по всякакъв начин. Шоуто на Слави продължи още две години безпарно да ме имитира, което така и не успяха да постигнат, но това е психологията на една битка. Органите на МВР бяха оставени да правят един куп простотии при условие, че управлява тройна коалиция. На моите въпроси към Първанов и Стефан Данаилов няма ли кой да каже на Божидар Димитров да не работи срещу кандидата на БСП, те ми отговаряха, че той е техен съветник, каквото и да означава това. Георги Първанов открито призова за подкрепа на Борисов. Станишев лицемерно се яви на събранието на партийните организации, а всъщност, нашата загуба в София дойде от това, че 25 МИР даде с една трета по-малко гласове, отколкото на парламентарните избори през лятото. Това беше тяхно дело. Но какво се получи? Вместо БСП да влезе в общината, да покаже, че може да управлява столична община, че може да намери по-модерни решения, ние затвърдихме впечатлението, че БСП няма място в управлението на София. Ако ти не управляваш столицата, централната власт остава нестабилна по време на цял мандат, независимо какви мнозинства имаш в парламента. Което обрече БСП за много дълго време. Столична община създаде възможности на Бойко Борисов да си направи и финансира партия. Да си назначи в общината партийните организатори, за да направят структурите чрез механизма на обществените поръчки, да бъдат финансирани структурите в провинцията и ангажирани в тях бизнесмени, които да бъдат финансовият гръбнак на ГЕРБ. Аз не знам дали Георги Първанов и Станишев някога ще признаят, че това е било престъпление не към Дончева. Те на нея гледаха като на един конкурент, който трябва да бъде заличен, защото цяла да става министър-председател, президент, председател на партията и не знам какво още. Че това е престъпление към партията, която кукловоди са ръководили; че това унищожава нормалния политически живот в столицата. А София даваше възможност да се направи модел на управление, финансиране, който да бъде пример. Хората, като видят, че София може да се управлява по един нормален и прозрачен начин, с по-добри решения, те ще поискат това да стане и в страната. Тези двамата отнеха възможността страната да види пример и да повярва, че може да се случи. Сега хората навсякъде смятат, че не може да стане. Корупцията е тема от 2005 година. 15 години е основна тема. Тогава аз изтърпях критики от най-изтъкнати политолози, че тя не може да бъде фокус на кампанията. А какво значение има фокус ли е или не, когато смисълът е да се вземат решения, които не могат да бъдат корупционно диктувани. Мутрите и задкулисието първо овладяха София и от София овладяха страната. А имаше възможност да бъде отвоювана в оня междинен период, когато Софиянски излезе от общината, а все още не бяха влезли други подобни, и по този начин да бъде изчистена страната.

- Течеше и тече все същата мантра, че София е син град и никога не може да бъде отдаден на червените.

- Тази неделя след първия тур се случи следното. Някой съветник е дал на Борис Бонев - кандидата на формация „Спаси София“, крайно погрешния съвет да отрича партиите и да се състезава като независим кандидат. Той спечели 47 хиляди и нещо гласа. За един съветник са нужни 7 хиляди. И осемте съветници, които би получила формацията на Борис Бонев, изтекоха в канала. Те се разпределиха по следния начин: за ГЕРБ - три мандата, за ВМРО - един мандат, за „Атака“ - един мандат, за БСП - два мандата и за „Демократична България“ - един мандат. Така с гласовете, подадени за Борис Бонев, в софийската община ГЕРБ и ВМРО установиха мнозинство, абсолютно мнозинство. Така че, да ви е честито „явлението“ в тези избори, което даде на ГЕРБ абсолютно мнозинство, както Слави Трифонов преди това даде на ГЕРБ услужливо други неща. Сега, когато трябва да решат дали да подкрепят Мая Манолова на втория тур, десните казват, не, Фандъкова и Манолова циментират статуквото, затова няма да подкрепим нито едната, нито другата, с което преподменят статуквото, защото съотношението между Манолова и Фандъкова е ясно. Не знам дали тези хора добросъвестно мислят това, което мислят, но аз го намирам за глупаво. Кой пълни главите на тези хора с такъв фанатизъм и с такава дивотия, нямам идея.

- Те оцеляват върху легендата, че произходът им като партия е от синя София. Легендиране в страната вече нямат.

- И вече не могат да се преборят за победа. А някога са управлявали и страната. Трябва да споменем и един сравнително нов порок на нашия съвременен политически живот- битката за 500-те лева за общинския съветник. Това вече е някаква форма на препитание. Нещо като пенсия за прослужено време и старост. Те се борят за 500 лева със зъби, лакти и нокти, което надделява и в БСП в момента, и в Демократична България. Никой не търси алтернатива в истинския смисъл.

- Трябва да се споменат и интересчийските сделки, и концесионирането на обществените поръчки. Завесата пред които реално не беше повдигната. Но се връщам към изначалието - създаването на групировките като стратегия, като верую, като цинизъм, ако щете, на службите, защото очевидно е, че повечето от тези хора са били двойствени, принадлежащи и на криминалния контингент, и на службите. Но дали сте срещали нещо някъде написано, нещо изказано, нещо признато кой би могъл да бъде този идеолог?

- Според мен, моделът е руски. Преди няколко години попаднах на една книга на Румяна Угърчинска. В нея Угърчинска, известна журналистка във Франция, описва сходните явления в бившите страни от Източния блок. На базата на сериозни материали от архивите на специалните служби става ясно, че е имало разделение между страните от Източния блок по това с какво преимуществено ще се занимават техните групировки.

- Как е направено това разпределение? Кой го решава? Всяка държава сама за себе си ли го решава?

- Не. Под ръководството на Москва в последните една, две години, преди да падне Берлинската стена. Вътрешните схеми са разработени след това, но, общо взето, по една и съща матрица. Ако гледате това, което се развива в България, след като Борисов взима властта, и онова, което анализират в руските източници, ще видите много прилики по отношение посегателството върху съдебната система и по отношение ролята на спецслужбите за съсипване на неудобни хора. В Русия това е много по-круто, тази банда на ФСБ, която управлява Русия, е просто ужасяваща, но пък и съпротивата в Русия за мен е по-респектираща. Смъртта на Борис Немцов на една крачка от Кремъл всява страх. Това, което се случва с Навални, е също ужасяващо, обаче няма отказване и протестиращите стават все повече и повече. В ютюб можете да видите високопоставени офицери от армията с имената, с лицата, с униформата си да казват: „Ако Русия не беше в такава русофобска международна среда, аз бих се борил за отстраняването на тази власт“. Това назначаване на капиталисти и национализиране впоследствие на капиталите на тия, които не са про-управляващите, в момента се провежда и в България. Не толкова круто, колкото с Ходорковски беше, но достатъчно категорично. Тези първи т. нар. олигарси са рожба на първоначалния назначен капитал. Сега, като вземе държавата имуществото на Арабаджиеви, кой гарантира, че то няма да бъде незнайно къде прехвърлено. На моите подзащитни Баневи не виждам да има нещо, което да им вземат. Ако има, то е навън. Колкото до фирмената им резиденция, в Панчарево е пълно с такива сгради. Не е тя атракцията. Не е само тя, която Бойко и Пеевски могат да си вземат. Унищожаването на КТБ беше механизмът да се получи контрол върху имуществото, притежавано от Цветан Василев, но преди това да направим анализ къде отиде имуществото на Кюлев, къде отиде имуществото на „Мултигруп“.

- Къде?

- Имуществото на Мултигруп - в Кольо Вълканов и Ахмед Доган. СИБАНК, активите на Кюлев във финансовия сектор, отидоха в КВС, една групировка, ако искате, наречете ги белгийски руснаци, ако искате, наречете ги руски белгийци, както ви харесва. Гръцките банки също трябва да се проследят. Какво стои зад тях, какви са истинските им капитали? Ние станахме членове на НАТО и ЕС и някои в Брюксел и Вашингтон може би си мислеха, че това е достатъчно за упражняване на влияние. Обаче заселването на руснаци по нашето море ги опровергава. То е жива инвазия. Там се откриват училища по руска програма, с руски дипломи. Дето се казва, стъпка по стъпка, тези хора установяват самоуправление. В едно свое интервю Борис Немцов твърди, че на Путин е дадена препоръка така да се действа и в Украйна, вместо да се провокира конфликт в Донбас. Миналата година бях в Рига и чух колеги и познати да коментират, че и там тече аналогичен процес. Къде са структурите за сигурност, кой следи какво се случва? Това как се вписва в българската национална сигурност? Значи продължаваме да сме територия, обект на подялба от великите сили, които имат интерес тук да бъде кочина и всеки да се домогва до каквото иска. Без всякаква съпротива. Идват американците, казват, вие ще купите F-16 и няма какво да се обсъжда. Ние можем да купим F-16, ако това отговаря на нашите интереси, но те ни тикат в лицата, че това е предрешен избор и Бойко Борисов го приема светкавично, защото това е условие той да остане на власт. Красимир Каракачанов е националист за Македония, националист за това как даваме българско гражданство, но не и за това да каже: това са фактите **за**, това са фактите **против**, това са спорните факти, дайте да продължим да ги дискутираме. Такъв разговор няма.

- Да се върнем към тезата, че групировките са създадени и действат в посткомунистическите страни по московски модел, без това да е написано категорично някъде. Или това е просто подражание?

- Не, организиран процес е. Тези, които наричаме галено задкулисие, се отчитат в Москва. Какво ми дава основание да смятам така? Разковаването на КТБ прехвърля активите към Москва. Първо разковаването започна от Москва. ВТБ, банката на Путин, която беше дала 800 милиона кредити на КТБ, с които бяха придобити съществени за българската национална сигурност активи, поиска тези кредити да бъдат върнати като лоши кредити.

- Заради разпада на проекта „Южен поток“?

- Не знам дали само заради „Южен поток“. По-скоро си мисля, че и без разпада на „Южен поток“, те пак биха си ги поискали, за да придобият онова, което беше придобито от КТБ с тези пари. Какъв е процесът? Правиш банка, слагаш я под политическо и икономическо руско влияние и с руски пари тя придобива определени неща, важни за българската икономика. И в един момент 70% от парите на държавните структури по времето на Бойко Борисов се оказаха в тая банка. Придобиват се супер активи от военнопромишления комплекс, от телекомуникациите. В един момент фалирате банката, фирмите, които имат сметки в банката, оставят на сухо, фалират, руският център получава собствеността върху активите. Това също е форма на инвазия - икономическа, която за мен е очевадна.

- Как нашите партньори от атлантическо естество търпят това?

- И великите сили могат да бъдат глупави. Световната практика на американската държава, мисля, че изобилства с подобни примери, особено в последните години. Дето се казва, не сме само ние излъганите. Ето, сега кюрдите бяха излъгани. Сирийската опозиция беше излъгана. Някакви други излъгани. Все има някакви излъгани. Но като сегашното правителство, допуснало така безцеремонно да се контролира България отвън, не е имало. Според мен, не може да бъде и нарисувано.

- Имал ли е Цветан Василев роля, бил ли е, според вас, част от този модел на Москва за въздействие, за придобиване на активи, или е просто жертва на финансови, икономически и още някакви други интереси?

- Имал е, смятам, и заради това е получил тия огромни кредити. Трябвало е обаче да му се довери и българската държава. Пръв му гласува доверие Станишев. При него той стана голям, а при Бойко Борисов - още по-голям. Ако това не е план, няма как да получиш държавните сметки. Няма министър-председател и министър на финансите, който да не може да си направи сметката, че има структури, които получават прекалено голям контрол върху националния ресурс. Цветан Василев получи правото да назначи правителството на Орешарски. Получи бял лист да напише министрите. Пламен Орешарски докладва на Национален съвет на БСП правителството, а не можеше да представи министрите си. Прави се обструкция от залата, той не знае какво да каже. Нито да отрече, нито да защити предложените за министри. По онова време Станишев, Пеевски и Цветан Василев бяха едно цяло. Цветан Василев казваше, че Пеевски му е като син. Но когато ВТБ е поискала връщане на кредита, Цветан Василев се опитва да прехвърли част от тежестта по връщането на Пеевски и Доган. Доколкото съм чувала, той приел да върне 500 милиона, а от тях поискал да върнат 300 милиона. Те му отказали. „Нищо няма да ти върнем, казали му, защото ти си това, което си, благодарение на нашата политическа протекция.“

- Това е станало, когато Москва заявява, че отпуснатите кредити са станали лоши и иска да се върнат?

- Точно така. И освен това двамата казали: „Ти ще ни дадеш дялове от тук, тук, тук и от банката“. Цветан Василев се съпротивляваше много дълго и мисля, че е бил склонен да изпълни всички искания с изключение на това да им даде дял от банката, поради което тя трябваше да бъде фалирана. Ако вие имате един министър-председател, по-различен от Бойко Борисов (който играеше за тях), той няма да допусне фалит на банката, защото това влече отношения със стотици хиляди хора, с бизнесмени, които имат там сметки, с вложители, които имат сметки, а те поеха този риск, защото тях не ги интересуват конфликтните отношения, които вървят зад самата КТБ. Тъй като не ги интересува в дългосрочен план, икономически, как ще се отрази това на държавата и какви дългосрочни икономически последици ще се случат. Тях ги интересува само да се сложи ръка върху дадени активи без пари. И затова включиха целия ресурс на специализирани съдилища и прокуратури, за да доказват как Цветан Василев може да присвои собственото си имущество. Не знам, като свърши това дело, как накрая ще приемат, че Цветан Василев може да присвои собственото си имущество.

- Нали казахте, че това имущество вече принадлежи на Москва?

- Имуществото на КТБ получи Делян Пеевски, който също е руско протеже. Той придобива тези активи формално, но има някои хапки, за които не могат да се разберат. Например, за БТК. Сега пак щели да я прехвърлят. Спас Русев се явява за трети път подставено лице в БТК. Той има своя биография в ЦК на Комсомола, има своя биография в Агенцията за чуждестранна помощ и е бивш шофьор на Стоян Марков. Щом този проблем със собствеността се арбитрира в Москва, неофициално се арбитрира, за мен това означава, че субекти от Москва стават истински собственици на тези активи.

- Споменахте Стоян Марков, една емблематична персона, свързана както с комунистическата власт, така и с влияние в демократичните структури. В неговата дебела сянка израсна като политик, по-късно и като крупен предприемач, министърът на финансите в правителството НДСВ Милен Велчев.

- Стоян Марков или Стенмарк пребивава в България. Стои в института по математика, занимава се неизвестно с какво. Напоследък го чух да разхвалва ГЕРБ и Мария Габриел като гениална. Правителството на Пламен Орешарски купи на Стоян Марков супер компютър. Сега щели да купуват нов, с още по-супер възможности. Аз попитах какво всъщност е направено добро за България със стария супер компютър. Никой не ми каза какво добро за България е направено със стария супер компютър.

- Ако вярваме на Сноудън, служи за политически и икономически контрол. Но да се върнем към КТБ. Вие, като известен адвокат, как смятате, че ще приключи делото срещу Цветан Василев?

- Основната теза, на която се крепи делото КТБ, е, че той е присвоил парите на банката. Тоест, собствените си пари. Цветан Василев има контрол върху банката и когато вие си дадете парите там като влог или като сметка на фирма, тези пари вече не са ваши, те са на банката, вие имате вземания от банката; парите са ваши, ако ги държите в къщи, под дюшека. Това нещо обаче тепърва ще се разисква. За тях е важно Цветан Василев да бъде навън, другите хора да бъдат в ареста и имуществото да бъде там, където трябва.

- Ако бъде осъден, каква би била съдбата му?

- Това е бъдещо, несигурно събитие. Той не би стоял в Белград без съгласието на руснаците, които имат големи възможности в Сърбия. Включително и за неговото физическо оцеляване.

- И е спокоен за своята сигурност?

- За да го държат жив, според мен, той има неща, които те искат да вземат. И до които все още нямат достъп. Какви са те, информация ли е, някакви други активи ли, нямам идея.

- На фона на тази картина, която очертахме, ние имаме избора на новия главен прокурор. Доколко този избор е свързан с изхода от това дело?

- Подкрепата за главен прокурор за първи път много външно, ясно показа задкулисието. Да накараш академиците от БАН, ректорите от висшите учебни заведения да правят подписки в подкрепа, е голяма глупост, защото доказваш, че прокуратурата е абсолютно подчинена на специалните служби. Аз съм била прокурор. Васил Мръчков като главен прокурор изслушваше разследванията на прокурори да се правят от прокурори и въобще да не пипа Държавна сигурност. В тоталитарно време тогавашният главен прокурор го изслушваше, сега те непрекъснато ни навират в очите как прокуратурата е част от специалните служби и МВР. Ми тогава бъдете така добри да напуснете съдебната система.

- Колко противно е това преплитане...

- Да накараш ти достолепни учени и ректори на висши учебни заведения, които нямат никаква връзка нито с прокуратура, нито с главен прокурор, да се подписват, да приемат декларации, да изразяват позиция от името на академични съвети, това съм го виждала...

- ... по времето на Тодор Живков...

- Всъщност, не съм го виждала. Чувала съм, чела съм за такива неща, но те са ставали преди моето раждане.

- Не мислите ли, че още поразобличаваща беше самата процедура по избор на главен прокурор? До степен такава, че у повечето от подкрепящите го се забелязваше сковаваща неловкост.

- Аз никаква неловкост не съзрях. Смятам, че хората, ангажирани с избора му, го правят абсолютно съзнателно. По силата на това, че изпълняват партийно поръчение и ако не го изпълнят, няма да са там. Допам се стигна, че Боян Магдалинчев, един много добър съдия в Административния съд, трябваше да застане срещу дъщеря си, която е в състава, постановил предсрочно условно освобождаване на Полфрийман.

- Той е загубил своята автономност и като личност, и като баща.

- Обръщам ви внимание на следното. Парламентарната квота, излъчена от различни политически сили, от БСП включително, гласува като един. Още когато избираха парламентарната квота, тези хора, които БСП излъчи и даде на ГЕРБ да ги избере, будеха супер подозрение, защото един от представителите на тая парламентарна квота е човек, завършил русенския университет с тройка. БСП има достатъчно много компетентни юристи, които може да излъчи във Висшия съдебен съвет, но тя не предложи нито един от тях. Нещо повече, тя даде на ГЕРБ услужливо един по-широк списък, за да може ГЕРБ да си избере. Поведението на БСП по отношение на цялата съдебна система, по отношение на специализираните структури, по отношение на измененията в наказателния процес, които са в посока на очевидно мракобесие, са изцяло продиктувани от зависимост на Корнелия Нинова. Когато те държат с факти и могат да ги извадят всеки момент, ти да проявяваш автономност по отношение на реформиране, по отношение на работа, по отношение на рискове, не можеш.

- Имате предвид Техноимпекс?

- Не само. И истории с Овчаров.

- Тя беше изненадана, че разследването за Техноимпекс Борисов е възложил на ДАНС.

- И какво е излязло от това?

- Ние не знаем какво е излязло, но...

- Нищо. Никой не говори за него.

- Не е ли ненормално политическият им опонент да бъде разследван от тайните служби и това да минава незабелязано? Това не се ли нарича политическа полиция?

- Да. Ако помните, по време на тройната коалиция, Овчаров беше отстранен като министър и Корнелия Нинова като зам.-министър. След като отстраниха Корнелия Нинова, тя отиде в борда на Булгартабак и в борда на Пловдивския панаир. По нейно време Пловдивският панаир беше приватизиран в пълно противоречие с държавните интереси. Срещу Овчаров се водят дела. Те може да са измислени, може да са с изтекла давност, но все едно влачат го по съдилищата. По тия дела са събирани улики и срещу Корнелия Нинова. Така че поведението й в никой случай не е на човек, който може да си позволи свободата да се бори без задна мисъл за каквото и да било.

- Тъжно заключение. Но пък е част от общата картина. Повечето хора, които са посмели да се противопоставят на Борисов, имат повдигнати обвинения. Или са се противопоставили, след като са им повдигнати обвинения. В тази роля са Прокопиев, Огнян Донев...

- Прокопиев трябва да го причислим към тези, които много искаха Борисов да дойде на власт. Много работиха 2005 г. Борисов да стане кмет на София.

- Борисов е способен да предаде всеки, независимо как му е служил и му служи. Подобна близост, каквато имаше между Борисов и Цветан Цветанов, едва ли политическият живот някога е познавал. Тук, без всякакво съмнение, има неразкрити подробности как и защо се случи. Нищо не знаем около бизнес отношенията на Цветанов с хора от тяхната партия...

- Отношенията му бяха като с убития бизнесмен Петър Христов. Който се произнасяше по това дали да се открие в Търново баничарница или не. Аз смятам, че отстраняването на Цветанов не е заради корупционни действия, а заради други, които Борисов е сметнал за нередни.

- Как виждате бъдещето на Цветан Цветанов?

- Мисля, че Цветан Цветанов ще залезе. Въобще не смятам, че от Цветан Цветанов ще се появи някаква опозиция на ГЕРБ или че тия, дето са на Цветан Цветанов хората в ГЕРБ, ще започнат да се съпротивляват. Те са дълбоки конформисти като по-голямата част от българите.

- Споменаваме го само като много ниска жертва.

- Аз не знам дали е жертва. Борисов го употребява в един период от време, спира да му е потребен, по-скоро започва да му пречи или още по-скоро - да го застрашава, отстранява го. Като кърпичка за еднократна употреба.

- И нищо лошо няма да му се случи?

- Не.

- Заслужаваше да бъде разплетена тази история с апартаментгейт, защото прилича на активно мероприятие и защото послужи на Борисов за някакъв нов имидж като някакъв антикорупционен борец.

- Аз смятам, че българите не вярват, че Борисов е антикорупционен борец. Те го подкрепят, защото българите не отричат корупцията. Българите в много голямата си част желаят да участват в корупцията. Участват с удоволствие. Те не считат, че поведението на Цветанов, на Цецка и пр., сдобили се с апартаменти, е нещо нередно. Голямата част, огромната част от българите смятат, че това е в реда на нещата. Ако някой не прави това, те го смятат за глупав. Общо взето, Ботев има достатъчно ясна позиция, която е валидна и в наши дни: „Свестните у нас считат за луди.“ Слагат се на тези, от които могат да имат изгода, а презират умните и четящите. В изборите предпочитат хора, които са като тях. И това по някакъв начин им дава самочувствие.

- Мисля, че вие като политически деец сте много разочарована от качеството на материала.

- Да. Да. И смятам, че нападките срещу Иво Христов бяха проява на изключително лицемерие. Българинът повече държи да е тарикат, отколкото начетен. Да е някой, който може да работи подмолно, предателски... Между другото, намерих едно много интересно съчинение на Стоян Михайловски - „Психофизиология на държавното разбойничество в България“, написано преди началото на миналия век. Според Михайловски, преди падането ни под турско робство, българските управници така варварски са управлявали своя народ, че българите започнали да помагат на турците да ги завладеят, смятайки, че ще се освободят от своите тирани. След като турците завладяват България, тираните, бившите велможи, първи приемат исляма. Това е написано от Стоян Михайловски, автор на химна „Върви, народе възродени“.

- Това съвсем огорчава. Дори мисълта, че би могло да е вярно, много комплексира.

- В последните години, когато започнаха да ми правят комплименти, срещайки ме на улицата, аз им казвам, че нямам нужда от фенове. Аз съм напреднала с възрастта. Да ми обясняват каква съм хубавица от позицията на почти шейсетте ми години, е много излишно. Аз искам да видя последователи. Ако имате нещо да ми кажете, съблечете се по екипи и слезте на игрището. Иначе аз съм сама на дансинга и ви забавлявам, подобно на Лепа Брена, а вие ми ръкопляскате от седалките.

- Какво стана с вашите структури?

- Нашите структури се борят в условията на пълно безпаричие, в условията на една огромна преса, но ще работим, докато можем.

- В тази картина - сто процента мрак, прозира катастрофа. Допускам, че вече някакви съвсем дребни обстоятелства могат да я отключат.

- Преди две седмици, освен че българският национален отбор загуби с шест на нула от Англия, стана и расистки скандал. Само преди една година Боби Михайлов спечели президентския пост на Футболния съюз с огромно мнозинство. Признание, че делата на съюза вървят повече от добре. Властта също го подкрепи в лицето на министъра на спорта. Значи не е искала да чуе и да види, че българският футбол е в окаяно положение. Както не иска да признае, че ситуацията в България е като ситуацията във футбола. Кога ще дойде събитие, което ще бъде аналогично на нашия мач с Англия, за да се види докъде сме стигнали с нищетата, аз не знам, но то не е далеч. На сегашните избори ГЕРБ отново е тотално признат. В същото време чувам оплаквания от хора, които, потърсили услуга от някоя общинска администрация или от държавната, са се сблъсквали с тотално безпросветни служители. А те са такива, защото са активисти на управляващата партия и са назначени в знак на благодарност, че са организирали вота. На какво се надяваме? Ние ще започнем да се пробиваме при всеки проблем, защото хората, които би трябвало да го решат, няма да могат. Няма никакво значение дали ще е наводнение или някакво друго природно бедствие, или ще е финансова криза, защото всъщност царят е гол.

- Избира верните, вместо способните.

- Кой ще е тоя, който от руините ще трябва да почва наново? Няма как да направиш български футбол, ако българите не могат или не искат да го играят. Това, отнесено към държавата, означава, че те не искат услугите, които държавата предлага, да са качествени, леки, достъпни, да ни улесняват живота. Ние не искаме да си улесним живота. Искаме да го затрудним. Защо говорим за провален елит? Защото това в парламента е състоянието на нацията. Ако вие виждате някакъв уродлив парламент, знайте, че така изглежда и масата в очите на тия, които са отвън. Българите си търсят виновника. Те трябва да спрат да си го търсят и ако не спрат, съдбата ще ги накара да спрат. Как, кога, аз не съм Ванга.

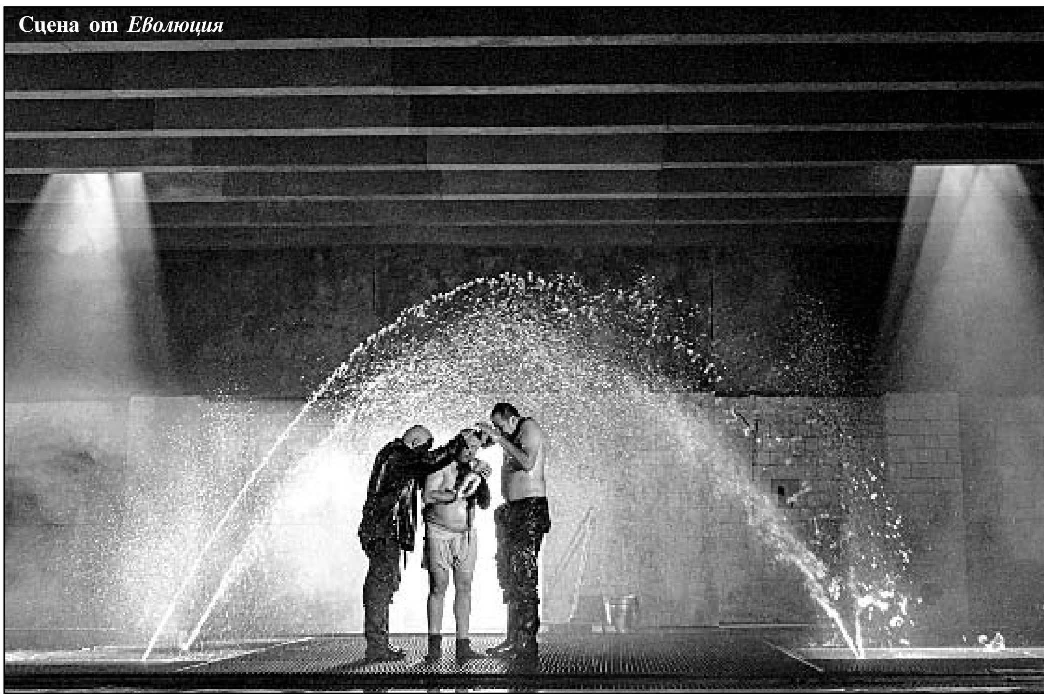
- Искам да помоля за милост.

- Не, няма милост.

- И за онези възрастни хора, безкрайно уморени и изтощени, с капитулирали възможности да се борят за каквото и да е?

- Ако Мойсей беше милостив, едва ли щеше 40 години да води народа си през пустинята, за да го въведе в Обетованата земя обновен. Когато условията на средата са безмилостни, оцелява, който разбира проблема, който прави действия, които ще му помогнат да го реши. А не да откажеш да разбираш проблема, в който си, и да правиш действия, които абсолютно закопават нацията. Затова аз казвам, че не може да има милост. Съдбата ще бъде безмилостна към нас. Съдбата ще бъде безмилостна към нас и ще ни занули, ако ние продължим да правим толкова глупости в свой ущърб. Бях в Северозападна България. Там ДПС е вече първа писта. В последните евроизбори ДПС е първа политическа сила в Грамада, Димово, втора политическа сила в Белоградчик. ДПС вади мандат от Видинския регион. Каква турска общност има там? ДПС купува и българи. И когато един мой приятел ми каза, че забелязал, няма да кажа в кой град, учители да се продават на ДПС, и помислил, че не е възможно, че нещо бърка, жена му, която е директор на училище, му казала: не бъркаш, не ни подценявай. Това е нашето падение. Ние нямаме идея, че свободата и националното достойнство са онова, което правят човеците човеци. Аз като политик нямам рецепта. Нямам рецепта какво да направим, за да може българинът да разбере, че свободата и националното достойнство правят човека човек.

31 октомври 2019 г.

Сцена от *Еволюция*

Руртриенале 2019

Светът е звук и звукът ще спаси света

Вероятно някои скептици биха се присмели на подобно твърдение. На някого то би се сторило високопарно или най-малкото странно. Но ако този някой би имал възможност да присъства на двата концерта на **Klangforum Wien** в огромното, препълнено с публика индустриално хале на есенския Zollverein, сигурно би се съгласил с мен, че всеки суперлатив бледнее пред онова, което чухме като звукова картина на тези две, оставащи в съзнанието, вечери. За онези, които не познават Klangforum, ще спомена в скоби, че тази интернационална формация от 24 блестящи инструменталисти, основана през 1985 г. от австрийския композитор и диригент Беат Фурер, израства в течение на годините като един от водещите ансамбли за съвременна музика в света, вдъхнал живот на повече от петстотин нови композиции. На Руртриеналето той беше дирижиран от световноизвестния френски диригент Силвен Камбрьолен (1948), оставящ дълбоки следи с интерпретациите си не само в областта на новата музика, но и в сферата на оперния театър и симфоничната музика.

В програмата на първия концерт бяха включени две необичайни по времетраене грандиозни творби: in vain за 24 инструмента, посветена на Камбрьолен от австрийския композитор **Георг Фридрих Хаас** (световна премиера), и Kraanerg (1968/69) – балетна музика за оркестър и четириканална електроника от **Янис Ксенакис**. Тази най-дълга негова композиция с времетраене 75 минути е замислена като балет за хореографа Ролан Пети в сценографията на Виктор Вазарели.

70-минутното произведение на Хаас, както е свойствено за неговия композиционен език, е написано със средствата на микротоналната и спектрална техника и с използване на светлинна режисура. На лъчистите, светли тембри на струнните и дървени инструменти във висок регистър в началото на произведението се противопоставя тъмната звукова палитра на ниските медни и духови. Звуковата картина се разстила бавно и вълнообразно, в синхрон със светлинните ефекти, като в определени моменти музикантите свирят в абсолютна тъмнина. Спиралата на времето чертае безкрайни кръгове около един основен тон, чиито обертонове отзвучават в пространството. in vain в превод от английски (а и френски) означава *напразно*. Слушателят усеща в тялото си безсмислието на всяко човешко усилие да се противи на законите на природата. Това днес звучи и като политическо послание.

Коренно различен е звуковият космос на Ксенакис: за разлика от медитативната образност при Хаас, израз на едно постмодерно (някои го наричат „постисторическо") време, изказът на 60-те години е хиперактивен, все още пълен с действеност и надежди, че светът може да бъде изменен към по-добро. Макар че броят на изпълнителите е същият, както и при произведението на Хаас, мащабността на звука създава усещането за голям симфоничен оркестър.

Инструменталната фактура в тази стохастична музика е изключително диференцирана, а техниките на звукоизвличане са неизброими. Така още от самото начало се очертават различните звукови персонажи: на пронизителните фанфарни мотиви в партията на духовите отговарят задъханите тремоли, пицикати и глисандите на струнните (прочут „специалитет" на Ксенакис). Изпъкват и необичайни инструментални сола и диалогични епизоди, например контрабасфагот и контрабаскларинет. Пределно сгъстеното акустично пространство в някои моменти сякаш внезапно се пропуква; настъпва режеща ухото тишина – генерални паузи, разделящи отделните сегменти един от друг. Накрая, в течение на 15 минути, като реминисценция, електрониката възпроизвежда звуковите събития от инструменталните епизоди.

С много вкус и финес беше подбрана програмата на втората вечер, замислена на пръв поглед за една по-широка публика. **„Рози от юг"** се казваше концертът, рамкиран от два валса („Валсове от лагуната" и „Рози от юг") на Йохан Щраус. В центъра, редом до Симфонията (1927/28) на Веберн, се бяха „разположили"... *Хризантеми* на Пучини в изпълнение на струнен квартет. Щраусовите валсове бяха поднесени в малко познатата оркестрация на Шьонберг за камерен оркестър, пиано, хармониум и струнен квартет от 1921 г. Тази обща задача са си поставили на времето тримата нововиенски класици[1]: с цел да привлече вниманието на културната, интересуваща се от състоянието на новата музика публика, и да се съберат средства за нейното изпълнение.

Новата музика беше представена от четири различни по въздействие творби: Ebe und anders (*Ебе и другите* – заглавието играе с името на тромбониста Андреас Еберле, на тромпетиста Андерс Нюквист и *другите* от ансамбъл Кланфорум Виена, на които е посветено произведението – б. р.) от **Пиерлуиджи Билоне** за тромпет, тромбон, ударни, електрическа китара, пиано и виолончело, The lost horizon (*Изгубеният хоризонт*) за тромпет и ансамбъл (2018/2019) от **Мартино Траверса**, D'après за седем инструмента (2012) от **Клара Янота** и Archeologia di telefono concertante (*Археология на концертния телефон*) за 13 инструмента (2005) от **Салваторе Шарино**.

Изпълнената на Дармщатския фестивал за Нова музика през 2005 г. композиция на Шарино е замислена като въображаем диалог между човешкия и дигиталния свят: илюзорният контакт чрез интернет и мобилни телефони замества истинската човешка близост и създава една иреалност, отнемаща способността на човека да мисли, да рефлектира, да съпреживява. В музикален план това намира израз в непрекъснатата игра между вътрешната и външна слухова реалност, между звук и тишина, между дигитални сигнали, солистични епизоди и спиране на времето.

Големият композитор се познава често по своите ученици. Шарино, който след Луиджи Ноно очевидно е водещата фигура в Италия, е създал вече своя композиторска школа. Музиката на неговия ученик Билоне се отличава със своята пъстра звукова палитра, с изобилието от експериментални техники и природни звукосъчетания. По-малко интересна ми се стори композицията на Янота, в която премахването на границите между звук и шум и използването на свистящи и стържещи звукове, както и на чанове (които трябваше да наподобяват камбаните на катедралата във Фрайбург), не усетих особено дълбок замисъл.

Впечатляваща, особено във великолепното изпълнение на тромпетиста от Klangforum Андерс Нюквист, беше пиесата на Траверса – утопичен опит да се възроди звуковият свят на Дебюси и големите културни традиции на Европа.

Еволюция

Тази утопия приема формата на антиутопия в музикално-сценичната постановка Еволюция **на** нашумелия унгарски режисьор **Корнел Мундруцо** (1975). Като звуков фон той е избрал гениалния Реквием на Лигети. Композицията за сопран и мецосопран, два смесени хора и оркестър, датираща от 1965 г., беше изпълнена на живо от Бохумските симфоници, техния диригент **Стивън Слоун** и литовски държавен хор. Оркестърът е разположен от дясната страна на сцената, образувайки своеобразна акустична стена. Тема на спектакъла е холокостът. Разказаната крайно натуралистично фабула (текст Ката Вебер) обхваща три поколения, представени от жена на име Ева, оживяла като бебе по чудо от лагера на смъртта, нейната дъщеря Лена и сина ѝ Йонас, намиращ се в тийнейджърска възраст. В първата картина (Ева) зрителят е конфронтиран с едно огромно, обгърнато от пара, димящо хале. Лесно можем да се досетим, че това е газова камера. През цялото това време трима яки мъжаги безмълвно и съсредоточено чистят с кофи остатъците от изгорените тела. От един вентилатор те изваждат коси, снопове човешки коси, които сякаш оживяват в ръцете им, придобивайки зловещи фантастични форми. От многобройните душове на тавана и от земята като гейзери отвсякъде започва да се лее вода, пръските на която достигат до зрителната зала. Дали за да измие чудовищното престъпление (синдрома на Леди Макбет), или да послужи като кръщене на едно новородено дете, случайно намерено в подземието на камерата? Втората картина (Лена) се разиграва в една безлична съвременна кухня. От филмовите кадри на унгарски език с титри на немски разбираме, че между дъщерята и майката се разгаря ожесточен спор поради отказа на майката да ѝ предостави документа си за еврейска самоличност. За дъщерята той е от жизнено значение, за да запише сина си в „специално" училище. Майката, която е неизлечимо болна, извършва необходимите си нужди на пода, а на дъщерята се налага да чисти нейните екскременти. (Всичко това става пред очите на зрителите в съпровод на Dies Irae от Реквиема!) На сцената отново започва да тече вода, зловещите водни маси пропукват стените, унищожават електрическите уреди, заплашват живота на Лена. Небесен потоп като символ на неизмиваемата вина? Като музикален фон звучат отново откъси от Реквиема на Лигети. Третата картина (Йонас) представя на преден план група деца, всяко от които потънало в своя джиесем. Миналото за тях е без значение. Звуците, възгласите и междуметията, идващи от техните мобилни апарати, символизират нов вид комуникация, без човешки език. От дъното на гигантската сцена започва да струи светлина, от която изплуват очертанията на планетата Земя. Постепенно акустичното пространство е завладяно от хора, движещи се постепенно към авансцената, като на преден план едновременно с това изплуват двете солистки, изпълняващи заключителната Lacrimosa. Тук действието се откъсва от конкретната реалистичност и придобива извънземни измерения, кореспондиращи с музиката на Лигети.

Оптически режисурата е впечатляваща, особено що се касае до виртуозното боравене с кино- и видеотехника. На първо място бих споменала трансформацията на сценичното пространство, филмовите кадри, както и апокалиптичната образност, намираща олицетворение в нахлуващите в първа и втора картина водни стихии. Вместо символ на живота, водата в концепцията на Мундруцо става символ на унищожението. В тази, песимистична за бъдещето на човечеството концепция, няма място за катарзис. „Еволюцията" в съзнанието на новото поколение е всъщност една антиутопия. Историческата памет е изтрита, човешкото общуване се свежда до мобилните апарати, а от култура едва ли има необходимост. Още по-малко от музика.

Не зная как се е почувствала присъстващата на представлението вдовица на Лигети – Вера Лигети, доведена в преклонната ѝ възраст от Хамбург специално, за да чуе музиката на мъжа си. Онова, в което съм сигурна обаче, е, че на Лигети това представление не би се харесало. Неговият многоизмерен, естетически многозначен композиторски талант беше чужд на всякакви конкретни политически внушения. (Спомням си скандала около постановката на Питър Селърс в Залцбург през 1997 г: Лигети се дистанцира от нея, защото прочутият американски режисьор си беше измислил едно друго действие, развиващо се след една възможна трета световна, атомна война. Придавайки конкретен политически характер на събитията, Селърс беше изпразнил обаче музиката от нейната лекота, многозначност и моцартовски хумор.) Както в *Le Grand Macabre*, така и в Реквиема се третират най-страшните събития в историята на човешката цивилизация, свързани с двете тоталитарни диктатури - на Хитлер и Сталин. Това, може би най-мрачно в историята на човечеството произведение крещи от болка и гняв, надхвърлящи границите на човешкото възприятие. Тази екзистенциална и заедно с това сакрална музика не се поддава на вербализиране, нито може да служи като театрален фон за злободневни теми от съвременността, колкото и значими да са те.

Излязох от представлението разстроена, тъжна, гневна. Разстроена, защото една голяма музика се свежда до един театрален фон, при което тя от повечето зрители (а и от критиците) почти не се забелязва. Гневна заради обслужващата функция, която ѝ е отредена (не на концертния подиум или пред сцената), а скрита зад прозрачна завеса (вероятно за да не отвлича вниманието от театралните събития). Опитвах се да затворя очите и да ѝ се наслаждавам, още повече, че безупречната интерпретация подтикваше към това. Не се получи. Съжалих и Стивън Слоун, който три пъти трябваше да дирижира произведението (първия път цялостно, а следващите пъти в отделни откъси) като илюстрация на сценичното действие. Най-много съжалявах за самото произведение, стегнато насилствено в корсета на чужда за него семантика.

Ръцете на Орлак: един експресионистичен ням филм и една партитура на страховете

Една от запомнящите се вечери на фестивала беше прожекцията на немия филм на **Роберт Вине** Ръцете на Орлак от 1924 с музика на Йоханес Калицке и с участието на ансамбъл „Резонанс". Основан върху едноименния роман на френския писател Морис Ренар (1875-1939), филмът поставя една изключително интересна, днес още актуална проблематика – тази за загубата на човешката идентичност и травматичните страхове, които тя поражда. В центъра на действието е прочут концертен пианист, загубил ръцете си при железопътна катастрофа. В желанието си да му помогне и спаси кариерата му, докторът му трансплантира онова, с което в момента единствено разполага: а това са ръцете на един току-що екзекутиран убиец. Съзнанието, че в него се е вселила душа на престъпник, разрушава личността на пианиста. Пръстите му отказват да го слушат, той не може повече да свири на пиано, нито пък да докосне любимата си жена. Напразни са усилията на доктора да му внуши, че духът е по-силен от тялото и че съзнанието е онова, което управлява ръцете, а не обратното. В течение на действието става ясно, че екзекутираният на гилотината е невинен, докато истинският убиец, успял да се сдобие с отпечатъци от пръстите му, е на свобода. Едва когато разбира истината, в пианиста се възвръща душевното му равновесие и способността му да свири.

Музиката на композитора и диригента Калицке, който очевидно все повече се специализира в областта на нямото кино, подчертава експресионистичната и психотична атмосфера на действието. Невротичните вътрешни страхове на пианиста, неговите ужасни душевни преживявания и фобии се проектират върху рояла – това е неговият живот, идентичност, неговият алтер его. Без своя роял и музиката си, той е нищо. Не случайно клавирът има водеща роля в ансамбъла. Заедно със стилизираните Шопенови идиоми, звучат електронно обработени откъслечни мотиви, ритмични формули и дисонанси, символизиращи хаотичните мисли и чувства в душата на героя. Направлява ли волята тялото на човека, или волята бива обсебена от тялото? Кое е първично – духът или тялото – този животрептящ теологичен и философски въпрос, стоящ в основата на психоанализата на Фройд и цялото негово време, витае в атмосферата на филма и неговата музика. Изкуството не дава отговор на този въпрос.

Мария Костакева

[1] В писмо до Ервин Щайн Албан Берг пише за необикновения успех на концерта и за средствата, събрани от наддаването – самият Берг е получил за своя валс 5000 крони, Шьонберг – 14000, а Веберн - 7000.

Вестник за критика, дебати и културни удоволствия
К
www.kweekly.bg
Адрес на редакцията
1421 София, ул. *Милин камък* 14, VI етаж
e-mail: kultura@kweekly.bg
Редакционен екип
Копринка Червенкова, Геновева Димитрова, Екатерина Дочева, Людмил Веселинов, Марин Бодаков, Мая Колева, Никола Вандов, Христо Буцев
Автор на главата на вестника Кирил Златков
Издава фондация „Пространство *Култура*" ISSN - 2603-4441